

P R O G R A M
USUWANIA AZBESTU I WYROBÓW
ZAWIERAJĄCYCH AZBEST
Z TERENU GMINY DZIERZKOWICE
NA LATA 2011 – 2014
z perspektywą do roku 2032

DZIERZKOWICE, MARZEC 2011

Sfinansowano ze środków budżetowych Związku Międzygminnego „Strefa Usług Komunalnych” przeznaczonych na realizację „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”.

Wykonawca:

EURO-PROJEKT

mgr inż. Marcin Rubaj

e-mail: euro.projekt@interia.eu

Prace nad „Programem usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032” prowadzone były przy ścisłej współpracy z Urzędem Gminy Dzierzkowice.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
I. CZĘŚĆ PODSTAWOWA	7
1. Horyzont czasowy Programu	7
2. Cele i zadania Programu	7
1.1. Cel nadrzędny Programu	7
1.2. Cel strategiczny Programu	7
1.3. Zadania Programu	8
2. Zagrożenia związane z azbestem	9
2.1. Budowa, rodzaje i właściwości azbestu	9
2.2. Zastosowanie azbestu	12
2.3. Wpływ azbestu na organizm ludzki	14
2.4. Zanieczyszczenie środowiska azbestem	16
2.5. Postępowanie z wyrobami zawierającymi azbest	17
2.6. Procedury dotyczące bezpiecznego postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest	19
2.7. Odpady zawierające azbest	20
3. Zgodność Programu z przepisami prawnymi i dokumentami strategicznymi dotyczącymi postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest oraz obowiązki z nich wynikające	22
3.1. Krajowe akty prawne	22
3.2. Europejskie akty prawne	28
3.3. Zasady postępowania z wyrobami zawierającymi azbest w aspekcie obowiązującego prawa	30
3.3.1. Obowiązki właścicieli i zarządzających obiektami, instalacjami i urządzeniami zawierającymi azbest	30
3.3.2. Obowiązki właścicieli i zarządców obiektów przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest	33
3.3.3. Obowiązki wykonawcy prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest	34
3.3.4. Zasady postępowania przy transporcie odpadów zawierających azbest	37
3.3.5. Zasady unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest	38
3.4. Zadania samorządu lokalnego w zakresie postępowania z azbestem	39
3.4.1. Zadania określone w „Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032”	39
3.4.2. Zadania wynikające z „Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2011”	41
II. CZĘŚĆ PROGRAMOWA	42
1. Diagnoza stanu w zakresie gospodarowania wyrobami zawierającymi azbest na terenie Gminy Dzierzkowice	42
2. Gospodarowanie wyrobami i odpadami zawierającymi azbest na terenie Gminy Dzierzkowice	42
1.1. Ogólna charakterystyka Gminy Dzierzkowice.....	42
1.2. Rodzaj, stan, ilości i miejsca występowania wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice.....	44
2. Składowiska odpadów azbestowych	46
3. Strategia usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych	47
4. Harmonogram realizacji celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”	50

III. CZĘŚĆ FINANSOWA	53
1. Koszty realizacji Programu	53
2. Harmonogram czasowo-finansowy wdrożenia celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”	54
3. Źródła finansowania działań związanych z usuwaniem azbestu z terenu Gminy Dzierzkowice oraz składowaniem odpadów zawierających azbest	58
3.1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007- 2013	58
3.2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013	60
3.3. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	67
3.4. Fundusz Spójności	68
3.5. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	68
3.6. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie	69
3.7. Fundacja EkoFundusz	71
3.8. Szwajcarsko-Polski Program Współpracy	73
3.9. Bank Ochrony Środowiska	75
3.10. Bank Gospodarki Żywnościowej	79
IV. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA	81
1. Zarządzanie Programem	81
1.1. Organizacja zarządzania Programem	81
1.2. Koncepcja i schemat zarządzania Programem	81
2. Monitoring, ocena wdrażania Programu i zmiany w Programie	84
2.1. Monitoring i ocena wdrażania Programu	84
2.2. Zmiany w Programie	87
STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM	88
Spis tabel	89
Spis schematów	89
Spis zdjęć	89
5. Źródła	90
6. Załączniki	96
Załącznik nr 1 - Ocena stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest	97
Załącznik nr 2 - Informacja o wyrobach zawierających azbest	99
Załącznik nr 3 - Wzór oznakowania instalacji lub urządzeń zawierających azbest oraz rur azbestowo-cementowych	100
Załącznik nr 4 - Wzór oznakowania dróg utwardzonych odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, ale niezabezpieczonych trwale przed emisją włókien azbestu	101
Załącznik nr 5 - Wzór " Karty Ewidencji Odpadu"	102
Załącznik nr 6 - Wzór " Karty Przekazania Odpadu"	104

WPROWADZENIE

„PROGRAM usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032” zwany dalej PROGRAMEM, wraz z przeprowadzoną inwentaryzacją wyrobów zawierających azbest ma na celu po pierwsze: wypełnienie obowiązku dotyczącego posiadania i wdrażania PROGRAMU, po wtóre spowodowanie w konkretnej perspektywie czasowej wyeliminowania wyrobów zawierających azbest znajdujących się na terenie Gminy – terenie objętym PROGRAMEM.

Powstanie PROGRAMU otwiera także drogę do jakże istotnego elementu, jakim jest możliwość pozyskania środków finansowych na działania związane z demontażem, transportem i składowaniem (utyлизacją) wyrobów azbestowych.

Podstawą prawną stworzenia i realizacji PROGRAMU są:

- Rezolucja Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 czerwca 1997 r. w sprawie programu wycofania azbestu z gospodarki.
- „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” ustanowiony przez Radę Ministrów dnia 14 lipca 2009 r.
- Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest wraz z właściwymi przepisami wykonawczymi.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.
- Krajowy Plan Gospodarki Odpadami KPGO 2014 (M.P.Nr 101 poz. 1183).
- Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2011.
- Plan Gospodarki Odpadami dla Związku Międzygminnego „Strefa Usług Komunalnych” w Kraśniku

Zgodnie z „Programem Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” problem azbestu powinien być podjęty na poziomie krajowym, wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym. Skoordynowane działania w tym zakresie na poszczególnych poziomach zarządzania mają pozwolić na dokonanie zintegrowanej oceny skali zagrożenia azbestem oraz mają przyczynić się do rozpoczęcia procesu likwidacji materiałów azbestowych z zachowaniem zasady minimalizacji odpadów, oraz ich bezpiecznego składowania.

Działania programowe, jak i też dotyczące samego postępowania z azbestem należącym do grupy odpadów niebezpiecznych, wynikają z procedur ustawowych będących wynikiem dostosowania prawa dotychczas obowiązującego w Polsce do wymogów UE.

Przepisy obowiązujące w kraju w sposób szczególny obligują samorządy wszystkich szczebli do uczestnictwa w tym procesie, dla zapewnienia ochrony życia i zdrowia ludzi oraz ochrony środowiska naturalnego zgodnie z konstytucją i zasadą zrównoważonego rozwoju.

Jak wynika z prowadzonej inwentaryzacji wyrobów azbestowych przez gminę, największe nagromadzenie azbestu występuje w obiektach mieszkalnych oraz inwentarskich stanowiących własność mieszkańców Gminy Dzierzkowice. Tak więc główne działania są kierowane do mieszkańców, co jest zgodne z zapisami „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” oraz „Programu Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Terenu Województwa Lubelskiego na lata 2009-2032”.

Zadania Gminy Dzierzkowice powinny koncentrować się w szczególności na koordynacji i monitorowaniu zadań realizowanych podczas realizacji PROGRAMU, powinny również dotyczyć promowania szeroko pojętej edukacji w zakresie bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.

W PROGRAMIE zawarte są informacje dotyczące właściwości azbestu, wskazano kierunki i możliwości postępowania z wyrobami zawierającymi azbest. Równocześnie określono w Programie harmonogram najważniejszych zadań do realizacji, szacując ich koszty w rozbiciu na lata.

PROGRAM powinien także pełnić funkcje poradnika - instrukcji dla środowisk, do których jest kierowany. Szczegółowo i obszernie omówiona problematyka związana z możliwościami pozyskania środków finansowych na działania związane z usuwaniem azbestu, powinna przyczynić się do skutecznego pozyskiwania przez gminę, jak i organizacje pozarządowe i inne podmioty środków na ten cel.

Pomimo lokalnego wymiaru PROGRAM jest spójny z założeniami „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” oraz „Programu Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Terenu Województwa Lubelskiego na lata 2009-2032”.

Wraz z inwentaryzacją PROGRAM szacuje rozmiar zjawiska, a jego realizacja wpłynie wydatnie na poprawę stanu środowiska poprzez podwyższenie jakości powietrza atmosferycznego, a tym samym większy komfort życia, pracy i wypoczynku w Gminie Dzierzkowice, podnosząc efektywnie atrakcyjność regionu oraz wartość materialną obiektów, tym samym poprawiając status ekonomiczny mieszkańców.

I. CZĘŚĆ PODSTAWOWA

1. Horyzont czasowy Programu

Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032 opracowano przy założeniu, że cele i zadania z nich wynikające będą realizowane na przestrzeni najbliższych 21 lat, to jest w okresie od 2011 do 2032 roku. Horyzont czasowy PROGRAMU jest zgodny „Programem Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” oraz „Programem Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Terenu Województwa Lubelskiego na lata 2009-2032”.

2. Cele i zadania Programu

1.1. Cel strategiczny Programu

Strategicznym celem „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032” jest:

Bezpieczne dla zdrowia ludzi usunięcie azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice oraz zdeponowanie ich na wyznaczonych składowiskach lub unieszkodliwienie innymi metodami spełniającymi wymagania najlepszych dostępnych technik (BAT), a przez to wyeliminowanie ich negatywnego oddziaływania na zdrowie ludzi i środowisko naturalne.

Cel ten pozostaje w ścisłej relacji z celami zdefiniowanymi w „Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” [29]. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe w perspektywie długoterminowej (do 2032 roku) poprzez usunięcie z terenu Gminy Dzierzkowice stosowanych od wielu lat wyrobów zawierających azbest.

1.2. Cele operacyjne Programu

1. Zorganizowanie, wdrożenie i sukcesywne udoskonalanie lokalnego systemu usuwania wyrobów zawierających azbest.
2. Realizacja działań edukacyjno-informacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży oraz szkolenia pracowników administracji.
3. Podniesienie świadomości mieszkańców Gminy odnośnie zagrożeń powodowanych przez wyroby zawierające azbest.
4. Oczyszczanie terenu Gminy z azbestu poprzez usuwanie stosowanych od wielu lat wyrobów zawierających azbest.

5. Wyeliminowanie negatywnego oddziaływania azbestu na zdrowie mieszkańców Gminy oraz środowisko naturalne.
6. Monitoring realizacji Programu w postaci ewidencji rodzaju i ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest.

Osiągając ten cel Gmina Dzierzkowice wypełni zobowiązanie, jakie Polska złożyła Unii Europejskiej, deklarując oczyszczenie terenu państwa z azbestu i wyrobów go zawierających do 2032 roku.

1.3. Zadania Programu

Cel operacyjny Programu		Zadania Programu
1	Zorganizowanie, wdrożenie i sukcesywne udoskonalanie lokalnego systemu usuwania wyrobów zawierających azbest	1. Inwentaryzacja, utworzenie bazy danych o lokalizacji i ilości istniejących wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice i wprowadzenie uzyskanych danych do „WBDA”. 2. Określenie harmonogramu zadań oraz oszacowanie kosztów likwidacji wyrobów azbestowych. 3. Pomoc w poszukiwaniu źródeł finansowania osobom fizycznym i przedsiębiorcom na wymianę pokryć dachowych i elewacji z azbestu.
2	Realizacja działań edukacyjno-informacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży oraz szkolenia pracowników administracji	1. Edukacja mieszkańców w zakresie szkodliwości azbestu, obowiązków dotyczących postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz sposobów bezpiecznego ich usuwania oraz unieszkodliwiania. 2. Zapoznanie z obowiązującymi przepisami prawnymi oraz wynikającymi z nich procedurami dotyczącymi postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.
3	Podniesienie świadomości mieszkańców Gminy odnośnie zagrożeń powodowanych przez wyroby zawierające azbest	1. Mobilizowanie właścicieli budynków do usunięcia wyrobów zawierających azbest, poprzez system pomocy edukacyjnej i finansowej. 2. Mobilizowanie właścicieli obiektów przemysłowych do usunięcia wyrobów zawierających azbest.
4	Oczyszczanie terenu Gminy z azbestu poprzez usuwanie stosowanych od wielu lat wyrobów zawierających azbest	1. Usuwanie azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice. 2. Podjęcie działań w kierunku pozyskania funduszy ze źródeł zewnętrznych na realizację Programu. 3. Udzielanie pomocy finansowej osobom fizycznym, wspólnotom mieszkaniowym i innym właścicielom obiektów zawierających azbest w usuwaniu odpadów zawierających azbest.
5	Wyeliminowanie negatywnego oddziaływania azbestu na zdrowie mieszkańców Gminy oraz środowisko naturalne	1. Eliminacja wyrobów zawierających azbest składowanych w gospodarstwach domowych. 2. Eliminacja możliwości powstawania „dzikich” wysypisk z odpadami zawierającymi azbest.
6	Monitoring realizacji Programu w postaci ewidencji rodzaju i ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest	1. Bieżący monitoring realizacji Programu i okresowe raportowanie jego realizacji władzom samorządowym oraz mieszkańcom. 2. Okresowa weryfikacja i aktualizacja Programu.

2. Zagrożenia związane z azbestem

2.1. Budowa, rodzaje i właściwości azbestu

Azbest należy do nieorganicznych minerałów o budowie włóknistej, będących pod względem chemicznym uwodnionymi krzemianami magnezu, żelaza, wapnia i sodu, występującymi naturalnie w przyrodzie.

Włókna azbestu należą do najcieńszych naturalnych włókien występujących w przyrodzie - są wiązkami zbudowanymi z dużej liczby włókienek elementarnych, dochodzącej nawet do kilkudziesięciu tysięcy. W tych wiązkach pojedyncze kryształy, włókna azbestu są w różnym stopniu ze sobą zespolone i splątane. Substancją spajającą kryształy azbestu jest najczęściej węglan wapnia. Azbest należy do surowców o unikalnych właściwościach fizycznych i chemicznych, do których zaliczono:

- odporność na wysokie temperatury (ogniotrwałość),
- odporność na działanie chemikaliów, kwasów, zasad, wody morskiej,
- właściwości termoizolacyjne,
- właściwości dźwiękochłonne,
- wytrzymałość na rozciąganie, ściskanie i ścieranie,
- sprężystość,
- wytrzymałość mechaniczną,
- elastyczność (możliwość przędzenia, tkania).

Pod względem mineralogicznym rozróżnia się **dwie grupy** azbestów:

1. Serpentyny:

- chryzotyle (uwodnione krzemiany magnezu z niewielką domieszką żelaza i glinu oraz w zależności od pochodzenia, domieszki dwutlenku tytanu, dwutlenku niklu, dwutlenku manganu, trójtlenku chromu trójwartościowego),

2. Amfibole:

- krokidolit (uwodniony krzemian magnezowo - żelazowy),
- amozyt (krzemian żelazowo - magnezowy),
- antofyllit (krzemian magnezowy zawierający żelazo),
- tremolit,
- aktynolit.

W grupie azbestów amfibolowych praktyczne znaczenie mają dwie odmiany: azbest amozytowy i krokidolitowy. W niewielkich ilościach stosowany był antofilit do produkcji filtrów z uwagi na wyjątkowo dużą odporność chemiczną.

Obydwie grupy azbestów: serpentyny i amfibole różnią się między sobą budową i długością włókien oraz właściwościami chorobotwórczymi. Niektóre właściwości fizyczno - chemiczne zostały przedstawione w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Wybrane właściwości fizyczno - chemiczne azbestów

Właściwości	Grupa serpentynowa	Grupa amfibolowa		
	Chryzotyl	Krokidolit	Amozyt	Antofyllit
Barwa	biała	niebieska	brązowa	biała
Ogólny wzór chemiczny	$3\text{MgO} \cdot 2\text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$	$\text{NaFe}(\text{SiO}_3) \cdot 2\text{FeSiO}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$	$(\text{FeMg})_7 \cdot \text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$	$(\text{MgFe})_2 \cdot \text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$
Temperatura rozkładu (°C)	460 - 700	400 - 600	600 - 800	950-1040
Temperatura topnienia (°C)	1500	1200	1400	1450
Gęstość (g/cm ³)	2,55	3,3-3,4	3,4-3,5	2,88-3,1
Odporność na kwasy	b. słaba	dobra	dość dobra	b. dobra
Odporność na zasady	b. dobra	dobra	dobra	b. dobra
Wytrzymałość na rozciąganie 103kg/cm ²)	31	35	17	7
Moduł Younga (103kg/cm ²)	1620	1860	1620	b.d.
Włókno	elastyczne twarde	elastyczne łamliwe	łamliwe	łamliwe
Długość włókien (mm)	0,2 -200	0,2 -17	0,4 -40	b.d.
Średnica włókna (mm)	0,03-0,08	0,06-1,2	0,15-1,5	0,25-2,5
Powierzchnia (m ² /mg)	10-27	2 - 15	1 -6	b.d.
Stabilność termiczna (°C)	600	600 - 800	600 - 800	b.d.
Twardość wg Mohsa	2,5-4,0	4	5,5-6	5,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Dyczek. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu, www.azbestlodz.pl [64]

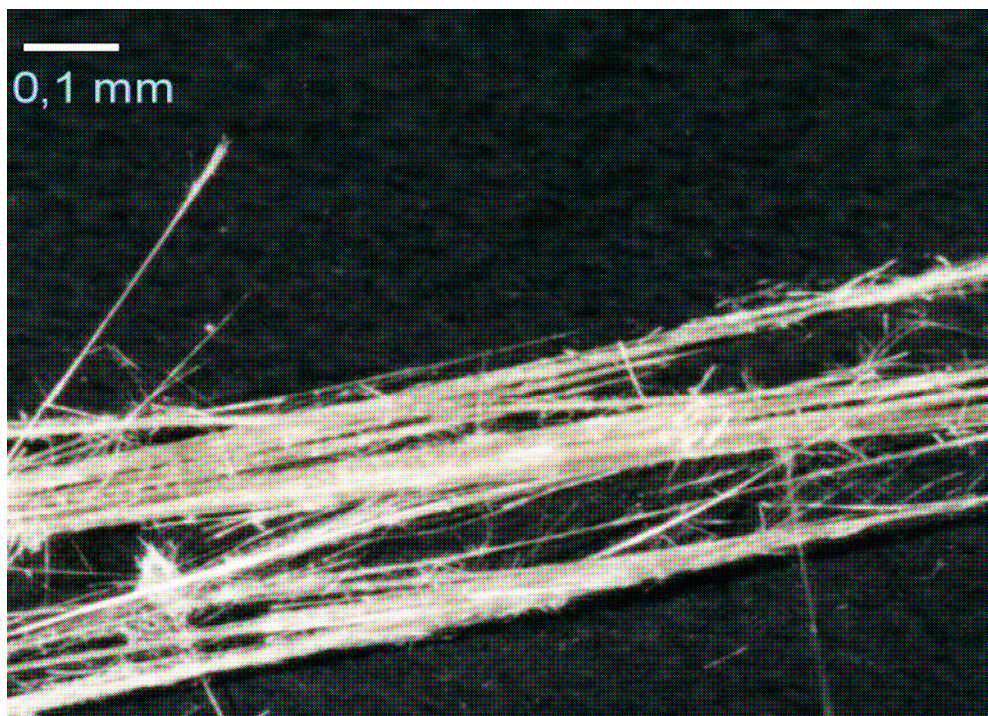
Wszystkie te cechy sprawiły, że azbest stał się materiałem bardzo rozpowszechnionym w naszym otoczeniu oraz znalazł zastosowanie w produkcji.

Zdjęcie 1. Azbest chryzotylowy, tzw. twardy, krotkowłóknisty, zawiera CaCO_3

Źródło: J. Dyczek. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu, [www. azbestlodz.pl](http://www.azbestlodz.pl) [64]

Zdjęcie 2. Azbest amozytowy (grupa azbestów amfibolowych)

Źródło: Źródło: J. Dyczek. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu, [www. azbestlodz.pl](http://www.azbestlodz.pl) [64]

2.2. Zastosowanie azbestu

W okresie ostatnich stu lat azbest wykorzystywany był na szeroką skalę w różnych dziedzinach gospodarki:

- w budownictwie (82%),
- w transporcie (5%),
- w przemyśle chemicznym (12%),
- w innych dziedzinach gospodarki (1%).

W budownictwie azbest był stosowany w formie wyrobów budowlanych powszechnego wykorzystania. Należy tu wymienić: eternit, czyli płyty faliste azbestowo - cementowe do pokryć dachowych, płyty prasowane - płaskie, płyty KARO - dachowe pokrycia lub elewacje, rury azbestowo - cementowe wysokociśnieniowe i kanalizacyjne, stosowane także jako przewody wentylacyjne i dymowo - spalinowe, kształtki azbestowo - cementowe oraz elementy wielkowymiarowe, stosowane w budownictwie ogólnym i przemysłowym.

W budownictwie azbest wykorzystywano tam, gdzie potrzebna była podwyższona odporność ogniowa i zabezpieczenie ognioochronne elementów narażonych lub potencjalnie narażonych na wysoką temperaturę. Można tu wyróżnić: klapy przeciwpożarowe, ciągi telekomunikacyjne, tablice rozdzielcze elektryczne, węzły ciepłownicze, obudowa klatki schodowej, przejścia kabli elektrycznych, przewodów ciepłowniczych i wentylacyjnych między stropami, zabezpieczenia elementów stropowych i ściennych, strychów, piwnic, dróg ewakuacyjnych, konstrukcji stalowych. Azbest wykorzystywano również w tkaninach wygłuszających hałas.

W elektrociepłowniach i elektrowniach, w obmurzach kotłowni azbest stosowano jako izolacje termiczne w formie sznurów i tektur na uszczelnieniach dylatacji podgrzewaczy powietrza, a także w uszczelnieniach urządzeń poddanych wysokiej temperaturze, w zworach, w wymiennikach ciepła, w izolacjach tras ciepłowniczych jako płaszcze azbestowo - cementowe lub azbestowo - glinowe. Wyroby, które zawierały azbest były również wykorzystywane w kominach o dużej wysokości, w chłodniach kominowych, w chłodniach wentylatorowych, rurach odprowadzających parę oraz w zraszalnikach w formie izolacji cieplnej ze sznura azbestowego.

Azbest znalazł również zastosowanie w transporcie. Był on stosowany do termoizolacji i izolacji elektrycznych urządzeń grzewczych w elektrowozach, tramwajach, wagonach, metrze, w termoizolacji silników pojazdów mechanicznych, w uszczelkach pod głowicę, sprzęgłach i hamulcach. Azbest stosowano również w kolejnictwie, w przemyśle

lotniczym i stoczniovym, np. w statkach, szczególnie w miejscach narażonych na ogień, wymagających zwiększonej odporności na wysoką temperaturę.

Szerokie zastosowanie azbestu było wynikiem specyficznych właściwości minerałów azbestowych.

Największe zastosowanie w Polsce miały płyty azbestowo - cementowe. W szczególności chodzi tu o płyty azbestowo - cementowe faliste i płaskie, stosowane jako pokrycia dachowe. Do głównych odbiorców płyt azbestowo - cementowych należeli:

- budownictwo wiejskie,
- miejskie budownictwo mieszkaniowe,
- budownictwo przemysłowe,
- energetyka (chłodnie kominowe).

Wszystkie w/w wyroby zawierające azbest można podzielić na dwie klasy. Podział ten uwzględnia zawartość azbestu, stosowane spoiwo oraz gęstość objętościową wyrobu.

I Klasa - wyroby azbestowe „miękkie”.

Wyroby te zawierają powyżej 20% azbestu i małą ilość lepiszcza. Charakteryzują się gęstością objętościową mniejszą niż 1000 kg/m³. Odnaczają się one dużą łamliwością, kruchością. Łatwo ulegają uszkodzeniom, powodując duże emisje pyłu azbestu. Najczęściej spotykane są w obiektach przemysłowych (elektrociepłownie, huty). Narażeni na oddziaływanie ich pyłów są pracownicy wykonujący remonty izolacji lub uszczelnień urządzeń z udziałem azbestu.

Wyroby miękkie to m. in.:

- sznury, płótna, tkaniny z dodatkiem azbestu (lub wykonane z samego azbestu),
- płyty i uszczelki kinkieryt, stosowane w ciepłownictwie na złączach rur, zaworów z gorącą wodą lub parą,
- płaszcze azbestowo-gipsowe stosowane w izolacji rur w ciepłownictwie,
- płyty i tektury miękkie, stosowane w izolacjach ognioochronnych,

II Klasa - wyroby azbestowe „twarde”.

Ta grupa wyrobów azbestowych była najbardziej powszechna w budownictwie. Wyroby te charakteryzują się gęstością objętościową wynoszącą powyżej 1000 kg/m³. Wyroby „twarde” są sztywne i odznaczają się dużym stopniem zwięzłości. Procentowa zawartość azbestu jest niska i wynosi około 5% w płytach płaskich lignocementowanych modyfikowanych, 12 -13% w płytach azbestowo-cementowych płaskich i falistych, około 20% w rurach azbestowo - cementowych.

Do wyrobów tych zaliczamy przede wszystkim:

- płyty azbestowo - cementowe faliste,
- płyty azbestowo - cementowe płaskie prasowane,
- płyty azbestowo - cementowe typu „Karo”,
- rury azbestowo - cementowe,
- złącza, listwy z azbestocementu,
- płaszcze azbestowo - cementowe stosowane w izolacji rur w ciepłownictwie.

Z płyt płaskich najczęściej do pokryć dachowych stosowano, zwłaszcza w południowej Polsce płyty typu „Karo”. Były to płyty o wymiarach 400 x 400 mm i grubości 6 mm. Płyty te dzięki dodatkowemu zagęszczeniu w procesie prasowania cechują się mniejszą porowatością niż płyty faliste. Różnica ta jest dość duża, co uwidacznia nasiąkliwość wynoszącą dla płyt „Karo” ok. 16%, podczas gdy nasiąkliwość płyt falistych wynosi ok. 27%. Mała porowatość płyt prasowanych pozwala przypuszczać, że ich odporność na korozję będzie lepsza niż płyt nie prasowanych. Tak jest w istocie i świadczą za tym liczne obserwacje dachów po wielu latach eksploatacji. [64]

Tabela nr 2. Zawartość azbestu w różnych wyrobach

Asortyment produkcji	Udział azbestu, %
Płyty płaskie prasowane (szablony)	9,5-11
Płyty faliste o długości 1 200 mm	11-12,5
Płyty faliste o długości 2 400 mm	12-13
Rury a-c ciśnieniowe	17-18
Rury a-c bezciśnieniowe	14-16
Uszczelki	8-20
Sznury azbestowe	80-96

Źródło: J. Dyczek. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu, www.azbestlodz.pl [64]

2.3. Wpływ azbestu na organizm ludzki

Dawniej azbest nie był traktowany jako substancja szkodliwa, pomimo tego, że były znane liczne dowody wskazujące na niekorzystne jego oddziaływanie na organizm ludzi i zwierząt. Nie figurował on nawet w wykazie trucizn i środków szkodliwych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 28 grudnia 1963 r. w sprawie wykazu trucizn i środków szkodliwych.

Dopiero w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia służby sanitarne i ochrony środowiska zajęły zdecydowane stanowisko w sprawie azbestu. Rozpoczęto wówczas intensywne poszukiwania materiałów umożliwiających zastąpienie azbestu w różnych wyrobach.

Wyroby azbestowe będące w dobrym stanie technicznych oraz w odpowiedni sposób zabezpieczone - nie stanowią istotnego zagrożenia dla zdrowia ludzkiego. Problem pojawia się natomiast w momencie uszkodzenia wyrobu. Wówczas do powietrza uwalniane są włókna azbestowe, a z powietrza trafiają one do ludzkiego organizmu.

Zagrożenie zdrowia człowieka uzależnione jest od rodzaju azbestu, wielkości włókien i ich stężenia w powietrzu oraz czasu narażenia. Badania dowodzą, że najbardziej niebezpieczne są włókna respilabilne, których średnica jest mniejsza od 3 mikrometrów, a długość większa niż 5 mikrometrów. Pęczki włókien azbestowych mogą rozszczepiać się na włókna kilkudziesięciokrotnie cieńsze niż włos ludzi, kruszą się, łamią i przedostają się do atmosfery. Niewidoczne dla oka, unosząc się w powietrzu są wdychane przez ludzi. W momencie przedostania się włókien azbestowych do organizmu człowieka, nie można ich usunąć. Po wnikięciu do organizmu głęboko penetrują układ oddechowy i powodują w nim trwałe uszkodzenia.

Wyróżnia się trzy rodzaje narażenia na pyły azbestowe:

- ekspozycja zawodowa,
- ekspozycja parazawodowa,
- ekspozycja środowiskowa.

Ekspozycje te różnią się w istotny sposób wielkością stężeń włókien, ich rozmiarami, długością trwania narażenia, a co za tym idzie skutkami dla zdrowia i wielkością ryzyka wystąpienia określonych nowotworów złośliwych.

Szczególną cechą ekspozycji zawodowej jest to, iż okres latencji wynosi około 10-40 lat. Najczęściej więc choroba występuje wiele lat po zaprzestaniu pracy w narażeniu na pył azbestowy.

Choroby powodowane przez azbest:

- pylica azbestowa (azbestoza) - jest główną patologią zawodową pracowników zakładów przetwórstwa surowca. Ciężkość tej choroby jest uzależniona od kumulowanej dawki włókien azbestu oraz od czasu, jaki upłynął od pierwszego narażenia. Rozpoznanie azbestozy, szczególnie jej wczesnych stadiów, stwarza znaczne trudności ze względu na brak swoistości objawów klinicznych choroby,

- rak płuc - jest najpowszechniejszym nowotworem złośliwym powodowanym przez azbest,
- międzybłoniak opłucnej - jest nowotworem złośliwym, charakteryzującym się bardzo wysoką śmiertelnością oraz krótką, przeżywalnością, wynoszącą około półtora roku od momentu wystąpienia objawów klinicznych. Objawy te występują w postaci trudności w oddychaniu, bólów w klatce piersiowej, kaszlu i wysięku w jamie opłucnej.

2.4. Zanieczyszczenie środowiska azbestem

Źródła zanieczyszczenia środowiska azbestem:

1. Źródła naturalne:

- a) zanieczyszczenia skorupy ziemskiej,
- b) zanieczyszczenia złóż:
 - węgla kamiennego
 - talku
 - rud miedzi
 - kamienia budowlanego
- c) wietrzenie skał mineralnych.

2. Przetwórstwo azbestu:

- eksploatacja złóż,
- produkcja wyrobów z azbestu,
- odpady produkcyjne.

3. Eksploatacja wyrobów zawierających azbest:

- tarcz ciernych,
- tarcz hamulcowych,
- obróbka mechaniczna,
- prace remontowe i izolacyjne.

Jedynym sposobem oczyszczania powietrza są opady atmosferyczne.

Największe zanieczyszczenie pyłem azbestu może nastąpić podczas źle prowadzonych prac remontowych w obiektach zawierających azbest. Dlatego tak bardzo ważne jest przestrzeganie wszelkich procedur określonych w przepisach i zaprezentowanych w niniejszym opracowaniu.

2.5. Postępowanie z wyrobami zawierającymi azbest

Fakt posiadania azbestu wewnątrz, bądź na zewnątrz budynku nie oznacza konieczności jego szybkiego usunięcia lub naprawy. Działania uzależnione są od wyniku oceny stanu technicznego i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów z azbestem. Na wstępie niezbędna jest inwentaryzacja wyrobów zawierających azbest a także określenie rodzaju azbestu. Inwentaryzacji i identyfikacji wyrobów zawierających azbest powinien dokonać właściciel lub zarządca budynku a wyniki przeglądu powinny być udokumentowane w „Ocenie stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest” zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24].

Ocena kończy się zsumowaniem przyjętej punktacji, a o wyniku oceny decyduje m. in.:

- sposób zastosowania azbestu,
- rodzaj zastosowanego azbestu,
- struktura powierzchni wyrobu z azbestem,
- stan zewnętrzny wyrobu z azbestem,
- ryzyko uszkodzenia powierzchni wyrobu azbestowego,
- sposób wykorzystania budynku lub pomieszczenia,
- usytuowanie wyrobu.

W momencie, gdy ocena będzie pozytywna, czyli suma punktów oceny będzie w granicach 25 - 55:

- oceniany wyrób jest w dobrym stanie technicznym,
- wyrób nie należy do grupy azbestów „miękkich”,
- zainstalowany jest zgodnie z wcześniejszymi przepisami i przyjętym projektem stosowanej technologii,
- jego eksploatacja w normalnych warunkach prawdopodobnie nie powoduje znaczącej emisji włókien azbestu do otoczenia.

Nie ma wówczas konieczności prowadzenia działań naprawczych. Działania takie są natomiast wskazane w momencie, gdy z przeprowadzonej oceny wynika, iż wyroby narażone są na uszkodzenia w trakcie eksploatacji lub są już uszkodzone, oraz w momencie, gdy wyroby należą do azbestów miękkich. Suma punktów oceny przekroczy wówczas 60.

Do działań naprawczych zaliczono:

- zabudowę, czyli zamknięcie przestrzeni, w której znajduje się azbest szczelną przegrodą, bez naruszenia samego azbestu (zabudowa może być wykonana ze ścianek gipsowych, cegły, blachy, styropianu, itp.),
- pokrywanie urządzeń lub instalacji (trudno dostępnych lub demontowanych) głęboko penetrującymi środkami wiążącymi azbest,
- usunięcie azbestu w całości lub części (najbardziej zagrażającej).

Działania polegające na zabudowie, czyli stosowaniu barier pyłowych ze ścianek działowych, które oddzielają materiały azbestowe od otoczenia są rozwiązaniem doraźnym, ponieważ przesuwają jedynie problem w czasie. Podobnie jest z drugim rozwiązaniem, które polega na malowaniu. Odnosi się ono do wyrobów azbestowo - cementowych, które są w dobrym stanie technicznym. Wyroby te powinny być dodatkowo zdolne do przyjęcia powłoki ochronnej. Wymagane jest, aby powierzchnia wyrobu była czysta.

Najskuteczniejszym oraz całkowicie eliminującym azbest ze środowiska działaniem jest jego usunięcie. Czynności takie powinny być prowadzone w odpowiednich warunkach, czyli w warunkach szczelnego oddzielenia strefy pracy, przy zastosowaniu specjalnych środków ochrony indywidualnej oraz technik minimalizujących pylenie.

Prace związane z demontażem wyrobów zawierających azbest są pracami niebezpiecznymi i wymagają spełnienia odpowiednich wymogów z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy. Wszystkie prace należy wykonywać z zachowaniem obowiązujących przepisów technicznych, sanitarnych i ochrony środowiska, a w szczególności należy przestrzegać wytycznych zawartych w:

- Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24],
- Rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów [12].

Właściciel (zarządca), który podjął decyzję o rozpoczęciu prac naprawczych powinien je zgłosić właściwemu organowi administracji architektoniczno-budowlanej. Zgłoszenie powinno być adresowane do wydziału architektury i budownictwa w starostwie powiatowym. Jeśli jednak ten zakres zadań starosta powierzy gminie, to ona będzie w tym przypadku organem właściwym do zgłoszenia robót. Zgodnie z art. 30 ustawy Prawo budowlane,

powinno to nastąpić 30 dni przed planowanym rozpoczęciem robót. Należy podkreślić, że zgodnie z zaleceniem Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego organ administracji architektoniczno - budowlanej może nałożyć w odniesieniu do prac przy naprawie wyrobów zawierających azbest lub mających na celu jego usunięcie z obiektu, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę, stosownie do postanowień art. 30 pkt. 3 ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane [10].

2.6. Procedury dotyczące bezpiecznego postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest

Problematyka bezpiecznego postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest została szczegółowo opisana w postaci sześciu procedur w „Informatorze o przepisach i procedurach dotyczących bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest” MGPIPS [68]. Treść informatora jest dostępna również na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki:

<http://www.mg.gov.pl/Dokumenty+do+pobrania/OPRACOWANIA/Azbest+-+program+usuwania.htm>

Spis procedur zamieszczono poniżej:

Grupa I. Procedury obowiązujące właścicieli i zarządzających obiektami, instalacjami i urządzeniami zawierającymi azbest lub wyroby zawierające azbest.

Procedura 1 - dotycząca obowiązków w czasie użytkowania obiektów, instalacji i urządzeń.

Procedura 2 - dotycząca obowiązków przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest.

Grupa II. Procedury obowiązujące wykonawców prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest - wytwórców odpadów niebezpiecznych.

Procedura 3 - dotycząca postępowania przy pracach przygotowawczych do usunięcia wyrobów zawierających azbest.

Procedura 4 - dotycząca prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest - wytwarzaniu odpadów niebezpiecznych, wraz z oczyszczaniem obiektu (terenu) instalacji.

Grupa III. Procedura obowiązująca prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Procedura 5 - dotycząca przygotowania i transportu odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Grupa IV. Procedura obowiązująca zarządzających składowiskami odpadów niebezpiecznych zawierających azbest.

Procedura 6 - dotycząca składowania odpadów na składowisku przeznaczonym do wyłącznego składowania odpadów zawierających azbest lub innym, spełniającym odpowiednie warunki techniczne.

2.7. Odpady zawierające azbest

Zgodnie z obowiązującą klasyfikacją odpadów przedstawioną w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów [14], wyróżniono następujące grupy i podgrupy odpadów azbestowych:

Tabela nr 3. Wykaz odpadów azbestowych

Kod odpadu	Grupa, podgrupa i rodzaj odpadu
06	Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania produktów chemii nieorganicznej
06 07	Odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania chlorowców oraz z chemicznych procesów przetwórstwa chloru
06 07 01*	Odpady azbestowe z elektrolizy
06 13	Odpady z innych nieorganicznych procesów chemicznych
06 13 04*	Odpady z przetwarzania azbestu
10	Odpady z procesów termicznych
1011	Odpady z hutnictwa szkła
1011 81*	Odpady zawierające azbest
1013	Odpady z produkcji spoiw mineralnych (w tym cementu, wapna i tynku) oraz wytworzonych z nich wyrobów
10 13 09*	Odpady zawierające azbest z produkcji elementów cementowo-azbestowych
10 13 11	Odpady z produkcji elementów cementowo - azbestowych inne niż wymienione w 10 13 09
15	Odpady opakowaniowe: sorbenty, tkaniny do wycierania, materiały filtracyjne i ubrania ochronne nieujęte w innych grupach
15 01	Odpady opakowaniowe (włącznie z selektywnie gromadzonymi komunalnymi odpadami opakowaniowymi)
15 01 11*	Opakowania z metali zawierające niebezpieczne porowate elementy wzmocnienia konstrukcyjnego (np. azbest), włącznie z pustymi pojemnikami ciśnieniowymi
16	Odpady nieujęte w innych grupach
16 01	Zużyte lub nienadające się do użytkowania pojazdy (włączając maszyny pozadrogowe), odpady z demontażu, przeglądu i konserwacji pojazdów (z wyłączeniem grup 13 i 14 oraz podgrup 16 06 i 16 08)
16 01 11*	Okładziny hamulcowe zawierające azbest
16 02	Odpady urządzeń elektrycznych i elektronicznych
16 02 12*	Zużyte urządzenia zawierające wolny azbest
17	Odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej (włączając glebę i ziemię z terenów zanieczyszczonych)
17 06	Materiały izolacyjne oraz materiały konstrukcyjne zawierające azbest
17 06 01*	Materiały izolacyjne zawierające azbest
17 06 05*	Materiały konstrukcyjne zawierające azbest (np. płyty azbestowo - cementowe, rury azbestowo - cementowe)

Wszystkie wymienione odpady, oprócz odpadów o kodzie 10 13 11, zaliczone zostały do odpadów niebezpiecznych. W związku z tym podlegają one odpowiednim rygorom wynikającym z obowiązujących aktów prawnych. Jak wspomniano, wyjątek stanowią odpady o kodzie 10 13 11. Są to odpady z produkcji elementów cementowo - azbestowych, inne niż wymienione w 10 13 09. Odpady te nie zostały uznane za niebezpieczne, pomimo tego, że mogą zawierać azbest. Jest to najprawdopodobniej wynikiem tego, że odpady te zawierają, nie więcej niż 0,1 % azbestu.

3. Zgodność Programu z przepisami prawnymi i dokumentami strategicznymi dotyczącymi postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest oraz obowiązki z nich wynikające

3.1. Krajowe akty prawne

W polskim prawodawstwie obowiązuje wiele ustaw oraz rozporządzeń i zarządzeń, które są związane z azbestem i pracą w kontakcie z azbestem.

28 września 1997 r. w życie weszła **ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest**. Tekst ustawy ujednolicono obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 grudnia 2003 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest [1].

Ustawa ta zapoczątkowała oczyszczenie kraju z tej niebezpiecznej substancji. Ustawa zakazuje również wprowadzania na polski obszar celny wyrobów zawierających azbest, azbestu oraz obrotu azbestem i wyrobami zawierającymi ten surowiec. Zgodnie z tą ustawą produkcja płyt azbestowo - cementowych została zakończona we wszystkich zakładach do 28 września 1998 r., a z dniem 28 marca 1999 r. nastąpił zakaz obrotu tymi płytami.

Przepisy Ustawy o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest uregulowały również kwestie związane z opieką zdrowotną nad osobami pracującymi z azbestem oraz nad byłymi pracownikami. Ochrona pracowników wynika z faktu, iż azbest uznany został za substancję rakotwórczą pierwszej kategorii oraz udowodniono chorobotwórcze oddziaływanie azbestu na człowieka. Regulują to przepisy rozporządzeń Ministra Zdrowia z 2003 i 2004 r. [2, 3, 4].

W związku z tym, że Polska jest członkiem Unii Europejskiej - przyjęła jej uregulowania prawne. [5, 6].

Od 1 stycznia 1997 r. obowiązuje również zakaz dodatku azbestu w materiałach budowlanych. Został on wprowadzony zarządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki zdrowotnej [7].

Wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast mają obowiązek przedkładać marszałkowi raz na rok informacje o rodzaju, ilości i miejscach występowania wyrobów azbestowych.

Terminy oraz sposoby przedkładania informacji określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi

województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [8].

Aby wójt, burmistrz lub prezydent miasta mógł sporządzić taką informację, powinien pozyskać odpowiednie dane od właścicieli, zarządców lub użytkowników miejsc, w których jest azbest. Dane powinny również być uzyskane od osób fizycznych.

Podstawą do pozyskania takich danych jest dokonanie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest. Inwentaryzacja powinna być wykonana przez właściciela, zarządcę lub użytkownika na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9].

Rozporządzenie to określa wymagania w zakresie wykorzystywania i przemieszczania azbestu lub wyrobów zawierających azbest oraz oznaczania miejsc ich występowania, wymagania w zakresie wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest, wymagania techniczne, jakie należy spełnić przy wykorzystywaniu i przemieszczaniu wyrobów zawierających azbest oraz przy wykorzystywaniu i oczyszczaniu instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest, sposób oznaczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest, oraz pomieszczeń, w których one się znajdują, itp.

Rozporządzenie to dopuszcza wykorzystywanie azbestu lub wyrobów zawierających azbest w użytkowanych instalacjach lub urządzeniach, nie dłużej jednak niż **do dnia 31 grudnia 2032 r.**

Azbest należy usunąć z budynków do 2032 r. Usuwanie tych wyrobów podlega przepisom Ustawy Prawo Budowlane [10], ze względu na to, że jest to działalność budowlana. W art. 30 ust. 7 ustawa ta wprowadza możliwość nałożenia w drodze decyzji wydawanej przez właściwy organ obowiązku uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robot budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować:

- 1) zagrożenie bezpieczeństwa ludzi lub mienia,
- 2) pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków,
- 3) pogorszenie warunków zdrowotno - sanitarnych,
- 4) wprowadzenie, utrwalenie, bądź zwiększenie ograniczeń lub uciążliwości dla terenów sąsiednich.

Przepis ten powoduje, iż przy zgłoszeniu robót polegających na zabezpieczaniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest składający wniosek winien liczyć się z możliwością konieczności uzyskania pozwolenia na wykonanie planowanych robót.

Pracodawca, który zatrudnia pracowników przy usuwaniu azbestu ma obowiązek wykonywania badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2005 r. [11].

Podczas zabezpieczania i demontażu wyrobów azbestowych powinny być spełnione określone obowiązki związane z bezpieczeństwem oraz higieną pracy w stosunku do ludzi wykonujących takie prace. Obowiązki pracodawców zatrudniających pracowników przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest zostały określone w rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów [12].

Zgodnie z tym rozporządzeniem pracodawca powinien stosować środki ochrony pracowników przed szkodliwym działaniem pyłu zawierającego azbest, a także kontrolować stopień narażenia pracowników na działanie pyłu azbestu w sposób określony w przepisach dotyczących badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. Dodatkowo zarówno pracownicy, którzy są zatrudnieni przy pracach związanych z azbestem, pracodawcy oraz osoby kierujące pracami muszą być przeszkoleni w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Rozporządzenie to reguluje również zasady prowadzenia prac w warunkach narażenia na pył azbestowy.

Kolejny akt prawny – rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. określa najwyższe dopuszczalne stężenia i natężenia czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy [13]. Rozporządzenie określa najwyższe dopuszczalne stężenia w środowisku pracy pyłów zawierających azbest.

Zdemontowane wyroby azbestowe traktowane są jako odpady niebezpieczne. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów [14] zamieszcza rodzaje odpadów zawierających azbest na liście odpadów niebezpiecznych w wymienionych poniżej grupach i podgrupach z odpowiednim przypisanym kodem klasyfikacyjnym:

- 06 07 01* - odpady azbestowe z elektrolizy,
- 06 13 04* - odpady z przetwarzania azbestu,
- 10 11 81* - odpady zawierające azbest,

- 10 13 09* - odpady zawierające azbest z produkcji elementów cementowo-azbestowych,
- 15 01 11* - opakowania z metali zawierających niebezpieczne, porowate elementy wzmocnienia konstrukcyjnego (np. azbest) włącznie z pustymi pojemnikami ciśnieniowymi,
- 16 01 11* - okładziny hamulcowe zawierające azbest,
- 16 02 12* - zużyte urządzenia zawierające wolny azbest,
- 17 06 01 * - materiały izolacyjne zawierające azbest,
- 17 06 05* - materiały konstrukcyjne zawierające azbest.

Całokształt spraw związanych z tego typu odpadami określa ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach [15]. Reguluje ona w szczególności zasady postępowania z odpadami, obowiązki posiadaczy i wytwórców odpadów, zbieranie, transport oraz unieszkodliwianie, w tym składowanie odpadów. Ustawa ta reguluje również wymagania techniczne i organizacyjne dotyczące składowisk odpadów.

Azbest, jako materiał niebezpieczny podlega również ustawie z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych [16]. Ustawa określa zasady przewozu drogowego towarów niebezpiecznych, wymagania w stosunku do kierowców i innych osób wykonujących czynności związane z tym przewozem, zasady dokonywania oceny zgodności ciśnieniowych urządzeń transportowych oraz organy właściwe do sprawowania nadzoru i kontroli w tych sprawach. Odpady zawierające azbest powinny być składowane na odpowiednich składowiskach odpadów niebezpiecznych. Zagadnienia dotyczące składowania odpadów zawierających azbest regulują rozporządzenia Ministra Środowiska oraz Ministra Gospodarki [17, 18, 19].

Bardzo ważnymi aktami prawnymi są: ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska i ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw [20, 21].

Przepisy pierwszej ustawy zakwalifikowały azbest do grupy substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska. Wiąże się to ze specjalnym traktowaniem wyrobów zawierających azbest. Ustawa ta określa także zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju.

Ustawa zawiera szereg istotnych i ważnych postanowień dotyczących m. in.:

- państwowego monitoringu środowiska, jako systemu pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku,

- opracowania prognoz oddziaływania na środowisko, w tym gospodarki odpadami, a także programów wojewódzkich, zmierzających do przestrzegania standardów jakości środowiska,
- ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, sposobu postępowania z substancjami stwarzającymi szczególne zagrożenie dla środowiska,
- kar i odpowiedzialności za nieprzestrzeganie zasad i przepisów dotyczących ochrony środowiska.

Azbest zgodnie z art. 160 ustawy Prawo ochrony środowiska należy do substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska. Substancje te powinny podlegać sukcesywnej eliminacji zgodnie z art. 162 ustawy. Występowanie substancji zawierających azbest powinno zostać udokumentowane, a informacje o rodzaju, ilości i miejscu występowania powinny być przekazane do marszałka, wójta, burmistrza lub prezydenta miasta zgodnie z rozporządzeniami wykonawczymi do ustawy Prawo ochrony środowiska.

Ważnym aspektem są regulacje na gruncie prawa europejskiego odnoszące się do problematyki substancji i preparatów chemicznych, w tym niebezpiecznych. Regulacje te zostały zapisane w ustawie o substancjach i preparatach chemicznych [22]. Ustawa ta określa warunki, zakazy lub ograniczenia produkcji, wprowadzania do obrotu lub stosowania substancji i preparatów chemicznych, w celu ochrony przed szkodliwym wpływem tych substancji i preparatów na zdrowie człowieka lub na środowisko. Zgodnie z ustawą został powołany Urząd Inspektora do Spraw Substancji i Preparatów Chemicznych.

Innymi krajowymi aktami prawnymi wykonawczymi odnoszącymi się do azbestu są:

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia - określające m.in. zakres rodzajów robot budowlanych, stwarzających zagrożenie bezpieczeństwa lub zdrowia ludzi [23],
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24],
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy – określające m.in. obowiązki wykonywania badań właściwych dla prowadzenia prac z czynnikami szkodliwymi (w tym azbest) [25]
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych [26],

- Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami – określające szczegółowy zakres oraz formę sporządzania wojewódzkiego, powiatowego i gminnego planu gospodarki odpadami (w wojewódzkim planie gospodarki odpadami należy zaplanować działania dotyczące unieszkodliwiania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska a w szczególności azbestu) [27],
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdu do przewozu niektórych towarów niebezpiecznych – określające szczegółowe warunki i tryb wydawania świadectwa dopuszczenia pojazdów do przewozu towarów niebezpiecznych, jego wzór i sposób wypełnienia [28].

Uzupełnieniem ustaw oraz rozporządzeń jest „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” [29], który został ustanowiony przez Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 14 lipca 2009 r.

„Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” jest kontynuacją i aktualizacją celów oraz działań ustalonych w „Programie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski” przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14 maja 2002 r., do którego opracowania została zobowiązana Rada Ministrów w drodze przyjętej przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Rezolucji z dnia 19 czerwca 1997 r. - w sprawie programu wycofania azbestu z gospodarki (M.P. Nr 38, poz. 373).

3.2. Europejskie akty prawne

W prawie ochrony środowiska Wspólnoty Europejskiej kwestie związane z użytkowaniem azbestu, a następnie jego eliminowaniem zawarte są w wielu aktach prawnych. Dokładny spis dyrektyw i rozporządzeń oraz innych europejskich aktów prawnych został zamieszczony poniżej:

1. Konwencja Konferencji Ogólnej Międzynarodowej Organizacji Pracy z dnia 24 czerwca 1986 r. dotycząca bezpieczeństwa w stosowaniu azbestu [30].
2. Zalecenia Międzynarodowej Organizacji Pracy z dnia 24 czerwca 1986 r. dotyczące ochrony pracowników przed działaniem azbestu [31].
3. Dyrektywa Rady z dnia 27 listopada 1980 r. w sprawie ochrony osób narażonych na ekspozycję szkodliwych substancji [32].
4. Dyrektywa Rady z dnia 19 września 1983 r. w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy [33].
5. Dyrektywa Rady z dnia 28 czerwca 1990 r. w sprawie ochrony pracowników przed narażeniem na czynniki rakotwórcze w środowisku pracy [34].
6. Dyrektywa Rady z dnia 25 czerwca 1991 r. zmieniająca dyrektywę 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy [35].
7. Dyrektywa Rady z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych [36].
8. Dyrektywa Rady z dnia 15 lipca 1975 r. w sprawie odpadów [37].
9. Dyrektywa Rady z dnia 27 lipca 1976 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do, ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych [38].
10. Dyrektywa Rady z dnia 19 września 1983 r. zmieniająca po raz piąty dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) [39].
11. Dyrektywa Rady z dnia 20 grudnia 1985 r. zmieniająca po raz siódmy (azbest) dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych [40].

12. Dyrektywa Rady z dnia 12 czerwca 1987 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy [41].
13. Dyrektywa Rady z dnia 19 marca 1987 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu [42].
14. Dyrektywa Rady z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie zbliżania ustawodawstwa, przepisów i postanowień administracyjnych krajów członkowskich, dotyczących produktów budowlanych [43].
15. Dyrektywa Rady z dnia 3 grudnia 1991 r. dostosowująca do postępu załącznik I do dyrektywy Rady 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) [44].
16. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagennych podczas pracy [45].
17. Dyrektywa Rady z dnia 7 kwietnia 1998 r. w sprawie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników chemicznych przy pracy [46].
18. Dyrektywa Rady z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów [47].
19. Dyrektywa Rady z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie odpadów niebezpiecznych [48].
20. Rozporządzenie Rady z dnia 1 lutego 1993 r. w sprawie nadzoru i kontroli przesyłania odpadów w obrębie Wspólnoty, do Wspólnoty i poza jej obszar [49].
21. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 marca 2003 r. zmieniająca dyrektywę Rady 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy [50].
22. Dyrektywa Rady z dnia 24 września 1996 r. w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i kontroli [51].
23. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny skutków oddziaływania na środowisko niektórych planów i programów [52].
24. Dyrektywa Rady z dnia 23 grudnia 1991 r. w sprawie normalizacji i racjonalizacji sprawozdań dotyczących realizacji niektórych Dyrektyw Rady dotyczących środowiska [53].

3.3. Zasady postępowania z wyrobami zawierającymi azbest w aspekcie obowiązującego prawa

Przedstawione w Podrozdziałach 4.1 i 4.2 przepisy prawne określające zasady bezpiecznego postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest narzuciły szereg obowiązków, zarówno na właścicieli obiektów i urządzeń, gdzie został użyty azbest jak i na prowadzących wszelkiego rodzaju prace związane z usuwaniem bądź transportem czy umieszczaniem na składowisku wyrobów i odpadów zawierających azbest.

3.3.1. Obowiązki właścicieli i zarządzających obiektami, instalacjami i urządzeniami zawierającymi azbest

W przypadku stwierdzenia przez osobę fizyczną lub prawną, iż w obiektach bądź urządzeniach, którymi włada, znajdują się wyroby zawierające azbest, zgodnie z obowiązującymi przepisami należy wykonać poniższe działania.

Przeprowadzić inwentaryzację wyrobów zawierających azbest poprzez wykonanie spisu z natury

Obowiązek ten wynika z Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9]. Wynik inwentaryzacji ujmuje się w informacji, według wzoru zawartego w załączniku nr 3 do rozporządzenia - o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystywania (**załącznik nr 2 do „Programu...”**).

Zgodnie z ww. rozporządzeniem przedmiotową informację, właściciel, zarządca lub użytkownik sporządza w dwóch egzemplarzach:

- 1) jeden egzemplarz przedkłada w formie pisemnej marszałkowi
- 2) drugi egzemplarz przechowuje przez okres jednego roku, do czasu sporządzenia następnej informacji.

Osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami przedkładają informację odpowiednio wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta. Informacja podlega corocznej aktualizacji w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku.

Sporządzić „Ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest”

Wzór „Oceny..” podano w załączniku do Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. 2010 nr 162 poz. 1089) [24]. Wzór stanowi **załącznik nr 1 do „Programu...”**. „Ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest” należy sporządzić w 1 egzemplarzu i przechowywać tę ocenę łącznie z dokumentacją miejsca zawierającego azbest, obiektu, urządzenia budowlanego lub instalacji przemysłowej. Dla budynków oraz obiektów, dla których prowadzona jest książka obiektu budowlanego ocena ta powinna być dołączona do książki obiektu budowlanego. W wyniku przeprowadzonej „Oceny...” właściciel lub zarządca obiektu otrzymuje informacje o:

- terminie usunięcia wyrobów zawierających azbest (wyroby, które posiadają duże i widoczne uszkodzenia powinny zostać bezzwłocznie usunięte),
- terminie wykonania następnej oceny (po 5-ciu latach jeżeli wyroby zawierające azbest są w dobrym stanie technicznym i po 1-dnym roku, jeżeli w wyrobach zauważono duże uszkodzenia, obejmujące ponad 3% powierzchni wyrobu).

Przed przystąpieniem do prac związanych z zabezpieczaniem lub usuwaniem wyrobów zawierających azbest właściciel lub zarządca nieruchomości obowiązany jest zgłosić te prace do właściwego organu administracji architektoniczno-budowlanej.

Wyżej cytowane rozporządzenie narzuca obowiązek:

- usunięcia wyrobów zawierające azbest, zakwalifikowanych wskutek przeprowadzonej „Oceny...” do wymiany,
- zastąpienia usuwanych wyrobów zawierających azbest wyrobami nie zawierającymi tego surowca.

Oznakować pomieszczenia, gdzie znajdują się urządzenia lub instalacje zawierające azbest i zaznaczyć na planach sytuacyjnych terenu miejsca z wyrobami zawierającymi azbest

Właściciel, zarządca lub użytkownik miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest ma obowiązek oznakować z sposób zgodny z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9].

W przypadku braku możliwości trwałego umieszczenia oznakowania na instalacji lub urządzeniu zawierającym azbest lub wyroby zawierające azbest, oznakowanie umieszcza się w widocznym miejscu w każdym pomieszczeniu, w którym taka instalacja lub urządzenie się znajduje, dodając ostrzeżenie "Pomieszczenie zawiera azbest". Ponadto właściciel, zarządca lub użytkownik, na terenie którego znajdują się instalacje lub urządzenia zawierające azbest lub wyroby zawierające azbest, zaznacza w planach sytuacyjnych miejsca występowania tych wyrobów. Jeśli wyrób zawiera krokidolit, stosowany na oznakowaniu zwrot "zawiera azbest" powinien być zastąpiony zwrotem "zawiera krokidolit/azbest niebieski".

Zgodnie z zał. nr 1 do ww. Rozporządzenia, oznakowanie opakowań powinno mieć formę etykiety, trwale przytwierdzonej do opakowania, lub bezpośredniego nadruku na opakowaniu. Wzór oznakowania stanowi **załącznik nr 3 do „Programu...”**.

Opracować coroczny plan kontroli jakości powietrza dla pomieszczeń zawierających azbest

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9] dla każdego pomieszczenia, w którym znajdują się instalacje lub urządzenia zawierające azbest lub wyroby zawierające azbest, właściciel, zarządca lub użytkownik sporządza corocznie plan kontroli jakości powietrza obejmujący pomiary stężenia azbestu. W przypadku przekroczenia najwyższego dopuszczalnego stężenia pyłów zawierających azbest w środowisku pracy, stwierdzonego w wyniku realizacji planu kontroli, dalsze wykorzystywanie instalacji lub urządzenia jest niedopuszczalne i konieczne jest jej oczyszczenie poprzez usunięcie wyrobów zawierających azbest lub ich wymianę.

Opracować instrukcję bezpiecznego postępowania i użytkowania pomieszczenia z wyrobami zawierającymi azbest

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9] właściciel, zarządca lub użytkownik pomieszczeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby zawierające azbest, umieszcza w widocznym miejscu instrukcję bezpiecznego postępowania z istniejącymi w danym pomieszczeniu wyrobami zawierającymi azbest.

3.3.2. Obowiązki właścicieli i zarządców obiektów przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest

Przed przystąpieniem do usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów, pomieszczeń bądź urządzeń na właścicielach i zarządcach ciąży obowiązek przedstawione poniżej.

Identyfikacja azbestu w wyrobach przeznaczonych do usunięcia przez uprawnione laboratorium

Z Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24] wynika, iż przed przystąpieniem do prac związanych z usuwaniem azbestu należy zidentyfikować jego rodzaj. Do identyfikacji rodzaju azbestu jest obowiązany wykonawca prac polegających na zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest na podstawie udokumentowanej informacji od właściciela lub zarządcy obiektu albo też na podstawie badań przeprowadzonych przez akredytowane laboratorium.

Dokonanie zgłoszenia prac właściwemu organowi architektoniczno-budowlanemu

Z ustawy Prawo budowlane [10] wynika obowiązek poinformowania o chęci przystąpienia do usuwania wyrobów zawierających azbest na 30 dni przed rozpoczęciem prac właściwego organu architektoniczno-budowlanego. Wniosek powinien być sporządzony z uwzględnieniem przepisów wynikających z art. 31 ust. 3 pkt 2 oraz art. 36 ust.1 pkt 1 i 4 ustawy Prawo budowlane [10]. Zatajenie informacji o występowaniu azbestu w wyrobach, które będą przedmiotem prac remontowo-budowlanych skutkuje odpowiedzialnością prawną.

Uzyskanie od wykonawcy prac oświadczenia o prawidłowości wykonywanych prac

Z Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24] wynika, iż po wykonaniu prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest wykonawca prac ma obowiązek złożenia właścicielowi, użytkownikowi wieczystemu lub zarządcy nieruchomości, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest pisemnego oświadczenia o prawidłowości wykonania prac oraz o oczyszczeniu terenu z pyłu azbestowego, z zachowaniem właściwych przepisów technicznych i sanitarnych. Oświadczenie to właściciel lub zarządca obiektu przechowuje się przez okres co najmniej 5 lat.

3.3.3. Obowiązki wykonawcy prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest

W związku z tym, że odpady zawierające azbest zaliczane do odpadów niebezpiecznych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach [15] postępowanie z nimi podporządkowane jest przepisom tej ustawy. Wytwarzającym odpady w rozumieniu przepisów ustawy o odpadach może być:

- właściciel lub zarządzający obiektem, który we własnym zakresie wykonuje prace zabezpieczenia lub usuwania wyrobów zawierających azbest, a do wykonania firmom zewnętrznym zleca tylko część robót,
- świadczący usługę polegającą na pracach remontowo-budowlanych związanych z zabezpieczaniem bądź usuwaniem wyrobów zawierających azbest.

Przed przystąpieniem do prac, w wyniku których będą powstawały odpady niebezpieczne wytwórca odpadów powinien:

- złożyć organowi ochrony środowiska (marszałkowi/staroście) informację o wytwarzanych odpadach oraz sposobach gospodarowania nimi, jeżeli roczna ilość wytworzonego odpadu niebezpiecznego nie przekroczy 0,1 Mg,
- opracować „Program gospodarki odpadami” zawierającymi azbest i uzyskać jego zatwierdzenie przez organ ochrony środowiska (marszałka), jeżeli roczna ilość wytworzonego odpadu jest większa niż 0,1 Mg,

Obrót powstającymi w trakcie prac remontowych odpadami niebezpiecznymi zawierającymi azbest odbywa się na podstawie „Karty przekazania odpadów”, a ich ewidencja jest prowadzona na „Karcie ewidencji odpadów”. Karty stanowią **załączniki nr 5 i 6 do „Programu...”**.

Następnie wykonawca prac polegających na zabezpieczaniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest zobowiązany jest do opracowania przed rozpoczęciem prac szczegółowego planu prac usuwania wyrobów zawierających azbest, obejmującego w szczególności:

- identyfikację azbestu w przewidzianych do usunięcia materiałach, na podstawie udokumentowanej informacji od właściciela lub zarządcy obiektu albo też na podstawie badań przeprowadzonych przez akredytowane laboratorium,
- informacje o metodach wykonywania planowanych prac,
- zakres niezbędnych zabezpieczeń pracowników oraz środowiska przed narażeniem na szkodliwość emisji azbestu, w tym problematykę określoną przepisami dotyczącymi planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia,
- ustalenie niezbędnego dla rodzaju wykonywanych prac monitoringu powietrza.

Ponadto wykonawca ma obowiązek opracować plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, obejmujący m. innymi:

- informacje dotyczące przewidywanych zagrożeń, występujących podczas realizacji robót budowlanych, określające skalę i rodzaje zagrożeń oraz miejsca i czas wystąpienia,
- informacje o wydzieleniu i oznakowaniu miejsc prowadzenia robót budowlanych, stosownie do rodzaju zagrożenia,
- informacje o sposobie prowadzenia instruktażu robotników,
- określenie sposobu przechowywania i przemieszczania materiałów, wyrobów, substancji oraz preparatów niebezpiecznych na terenie budowy,
- wskazanie środków technicznych i organizacyjnych, zapobiegającym niebezpieczeństwom wynikającym z wykonywanych robót budowlanych w strefach szczególnego zagrożenia lub w ich sąsiedztwie.

Wykonawca prac ma także obowiązek przeszkolenia przez uprawnioną instytucję zatrudnianych pracowników, osób kierujących lub nadzorujących prace polegające na zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu tych wyrobów oraz przestrzegania procedur dotyczących bezpiecznego postępowania. Przed przystąpieniem do prac związanych z zabezpieczaniem lub usuwaniem azbestu wykonawca prac zgłasza ich rozpoczęcie do właściwego organu nadzoru budowlanego, okręgowego inspektora pracy i właściwego państwowego inspektora sanitarnego.

W trakcie prowadzenia prac polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest należy pamiętać o przygotowaniu miejsca tymczasowego gromadzenia odpadów

zawierających azbest. Miejsce takie powinno być wydzielone, zabezpieczone przed dostępem osób trzecich i odpowiednio oznakowane (np. „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony” czy „Uwaga! Azbest!”). Same odpady powinny być zabezpieczone przed możliwością pylenia poprzez ich szczelne opakowanie.

Przed przystąpieniem do usuwania wyrobów zawierających azbest należy także odpowiednio przygotować miejsce prowadzenia prac. Należy zabezpieczyć sam obiekt, będący miejscem wykonywania przedmiotowych prac jak i teren wokół niego. Ogrodzenie terenu powinno następować z zachowaniem bezpiecznej odległości od traktów komunikacyjnych dla pieszych, przy zastosowaniu odpowiednich osłon. Teren prac należy ogrodzić poprzez znakowanie taśmami ostrzegawczymi w kolorze biało-czerwonym i umieszczenia tablic ostrzegawczych „Uwaga! Zagrożenie azbestem” bądź „Uwaga! Zagrożenie azbestem krokidolitem!” bądź . „Osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony”.

Przy pracach elewacyjnych powinny być stosowane odpowiednie kurtyny zasłaniające fasadę obiektu, aż do gruntu, a wewnątrz kurtyny wyłożony dodatkową folią, aby po każdej zmianie można było go łatwo oczyścić.

Ogólne zasady postępowania przy usuwaniu wyrobów zawierających azbest zostały podane w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24], w którym określono następujące wymagania techniczne:

- tam, gdzie jest to możliwe stosowanie demontażu całych wyrobów (płyt, rur, kształtek), bez ich uszkodzania czy kruszenia,
- stosowanie do odspajania wyrobów trwale związanych z podłożem narzędzi ręcznych lub wolnoobrotowych narzędzi mechanicznych, wyposażonych w odciągi miejscowe,
- nawilżenie wodą wyrobów zawierających azbest przed przystąpieniem do usuwania i utrzymywanie w stanie wilgotnym przez cały czas pracy,
- w przypadku występowania stężeń pyłu azbestu przekraczających dopuszczalne wartości dla miejsca pracy prowadzenie kontrolnego monitoringu powietrza,
- po każdej zmianie roboczej składowanie szczelnie opakowanych odpadów zawierających azbest w miejscu ich tymczasowego magazynowania,
- codzienne staranne oczyszczanie strefy prac i terenu wokół, dróg wewnętrznych oraz maszyn i urządzeń – z wykorzystaniem podciśnieniowego sprzętu odkurzającego (niedopuszczalne jest zmiatanie na sucho czy używanie sprężonego powietrza).

Rygory te ulegają zaostrzeniu jeżeli prace prowadzone są z wyrobami azbestowo-cementowymi, których gęstość objętościowa wynosi mniej niż 1000 kg/m³ lub gdy wyrób

zawiera krokidolit, a także przy widocznych uszkodzeniach i zniszczeniach powierzchni wyrobów zawierających azbest.

Po zakończeniu ww. prac na ich wykonawcy ciąży obowiązek prawidłowego oczyszczenia strefy prac i otoczenia z pozostałości azbestu. Oczyszczenie powinno nastąpić przez zastosowanie urządzeń filtracyjno-wentylacyjnych z wysokoskutecznym filtrem lub na mokro.

Następnie wykonawca przedstawia właścicielowi bądź zarządcy obiektu, będącego przedmiotem prac, oświadczenia stwierdzającego rzetelność ich wykonania i oczyszczenia z azbestu. Jeżeli prace prowadzone są z wyrobami azbestowo-cementowymi, których gęstość objętościowa wynosiła mniej niż 1000 kg/m³ lub gdy wyrób zawierał krokidolit, lub prace były prowadzone w pomieszczeniu zamkniętym wykonawca prac ma obowiązek przedstawienia wyników pomiarów powietrza przeprowadzonych przez uprawnione laboratorium bądź instytucję.

Wszystkie powyżej opisane procedury postępowania z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest mają na celu eliminację bądź przynajmniej minimalizację ryzyka związanego z emisją włókien azbestu do otoczenia.

3.3.4. Zasady postępowania przy transporcie odpadów zawierających azbest

Posiadacz odpadów, który prowadzi działalność w zakresie zbierania lub transportu odpadów jest obowiązany uzyskać zezwolenie starosty. Zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie zbierania lub transportu odpadów jest wydawane w drodze decyzji, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 10 lat.

Do obowiązków prowadzącego transport odpadów niebezpiecznych należy:

- potwierdzenia przejęcia odpadu poprzez „Kartę przekazania odpadu”,
- posiadanie dokumentu przewozowego z opisem odpadów niebezpiecznych,
- posiadanie świadectwa dopuszczenia pojazdu do przewozu odpadów niebezpiecznych, z wyjątkiem przepisu szczegółowego 168 ADR,
- posiadanie przez kierowcę zaświadczenia ADR o ukończeniu kursu kształcącego dla kierowców przewożących towary niebezpieczne z wyjątkiem przepisu szczegółowego 168 ADR,
- utrzymanie czystości skrzyni ładunkowej pojazdu,
- sprawdzenie stanu opakowań i ich oznakowanie literą „a”,
- sprawdzenie umocowania przesyłki z odpadami w pojeździe.

Transport odpadów niebezpiecznych zawierających azbest należy prowadzić z zachowaniem przepisów dotyczących transportu towarów niebezpiecznych, z wyjątkiem

odpadów o których mówi przepis szczegółowy 168 – nie podlega przepisom ADR (3.3 ADR):

Azbest, który jest zanurzony lub unieruchomiony w lepiszczu naturalnym lub sztucznym takim jak cement, tworzywo sztuczne, asfalt, żywice lub ruda mineralna taki sposób, że nie jest możliwe uwolnienie podczas przewozu ilości włókien azbestu podatnych na wchłanianie drogą oddechową, nie podlega przepisom ADR. Wyroby zawierające azbest, które nie spełniają powyższego warunku, nie podlegają przepisom ADR, jeżeli są zapakowane w taki sposób, że nie jest możliwe uwolnienie podczas przewozu niebezpiecznych ilości włókien.

Odpady zawierające azbest pochodzące z budowy, remontu i demontażu obiektów budowlanych oraz odpady izolacyjne zawierające azbest, zgodnie z ADR zaliczone zostały do grupy 9 – różne materiały i przedmioty niebezpieczne. To kryterium klasyfikacyjne narzuca określone wymagania przy transporcie. Należą do nich:

- używanie samochodów ciężarowych z nadwoziem skrzyniowym, bez przyczepy lub z jedną przyczepą,
- zaopatrzenie pojazdu w świadectwo dopuszczenia pojazdu do przewozu towarów niebezpiecznych (wydaje je Dyrektor Transportowego Dozoru Technicznego na podstawie badania technicznego pojazdu dokonanego przez okręgową stację kontroli pojazdów oraz sprawdzenia dokonanego przez Transportowy Dozór Techniczny),
- posiadanie przez kierowcę zaświadczenia ADR o ukończonym kursie kształcącym (prowadzą je podmioty na podstawie zezwolenia wydanego przez marszałka województwa),
- czyszczenie pojazdu przed każdym załadunkiem, w szczególności z ostrych przedmiotów typu gwoździ, śrub itp.,
- prowadzenie załadunku w sposób zapobiegający uszkodzeniu opakowań, w których znajdują się odpady zawierające azbest,
- zabezpieczenie ładunku na czas przewozu przez możliwością jego uszkodzenia (dodatkowa folia, plandeka itp.)
- dokładne oczyszczenie pojazdu po rozładunku.

3.3.5. Zasady unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest

Odpady zawierające azbest muszą być w sposób bezpieczny dla zdrowia ludzi oraz środowiska unieszkodliwiane przez składowanie. Jedną z metod unieszkodliwiania jest proces D5 załącznika nr 6 ustawy o odpadach. Zasady składowania tych odpadów regulowane są ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach [15].

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów [17], odpady pochodzące z budowy, remontu i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej o kodach: 17 06 01* (materiały izolacyjne zawierające azbest) i 17 06 05* (materiały konstrukcyjne zawierające azbest) mogą być deponowane na składowiskach lub wydzielonych kwaterach na terenie innych składowisk, przeznaczonych do wyłącznego składowania tych odpadów, urządzonych w specjalnie wykonanych zagłębieniach terenu, ze ścianami bocznymi zabezpieczonymi przed osypywaniem. Składowanie odpadów zawierających azbest powinno być zakończone na poziomie 2 m poniżej poziomu terenu otoczenia, następnie należy składowisko wypełnić ziemią do poziomu terenu.

Obecnie pojawiają się nowe technologie pozwalające unieszkodliwić odpady zawierające azbest. Jedną z nich jest termiczne unieszkodliwienie włókien azbestowych. Proces nagrzewania odpadów azbestowych do bardzo wysokich temperatur następuje za pomocą energii mikrofalowej. W wyniku tego procesu następuje całkowite unicestwienie włókien azbestowych, a powstały w wyniku procesu odpad nie ma właściwości niebezpiecznych i może być wykorzystany, np. na podbudowy dróg.

Szczególną metodą składowania wyrobów zawierających azbest przewidzianą „Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” [29] jest składowanie podziemne w nieeksploatowanych chodnikach kopalni.

3.4. Zadania samorządu lokalnego w zakresie postępowania z azbestem

3.4.1. Zadania określone w „Programie Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032”

Zadania przewidziane w „Programie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice” będą realizowane na poziomie lokalnym (samorządy powiatowe i gminne).

Zgodnie z zapisami „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032”, szczegółowe zadania tych jednostek są następujące:

Samorząd powiatowy:

- przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami,
- współpraca z gminami oraz marszałkiem województwa w zakresie opracowywania programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, w szczególności w zakresie weryfikacji inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest, lokalizacji składowisk odpadów zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest,
- organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w Programie,
- inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest,
- współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest,
- współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację Programu,
- współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

Samorząd gminny:

- gromadzenie przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz przekazywanie jej do marszałka województwa z wykorzystaniem dostępnego narzędzia informatycznego www.bazaazbestowa.pl,
- przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami,
- organizowanie szkoleń lokalnych w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm,
- organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w Programie,
- inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest,
- współpraca z marszałkiem województwa w zakresie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest, w szczególności w zakresie lokalizacji składowisk odpadów

zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest,

- współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest,
- współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację Programu.
- współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

3.4.2. Zadania wynikające z „Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2011”

„Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2011” obejmuje wszystkie rodzaje odpadów powstających na obszarze województwa oraz przywożonych na jego obszar, a w szczególności odpady komunalne z uwzględnieniem odpadów ulegających biodegradacji, odpady opakowaniowe, odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej, zużyte opony oraz **odpady niebezpieczne**, w tym pojazdy wycofane z eksploatacji, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, PCB, **azbest**, odpady medyczne i weterynaryjne, oleje odpadowe, baterie i akumulatory.

Zadania samorządu województwa w zakresie gospodarki odpadami azbestowymi:

L.p.	Zakres	Termin realizacji	Wykonawca
1.	Kontrole prac związanych z usuwaniem azbestu oraz kontrole budynków	Działanie ciągłe	Nadzór budowlany
2.	Akcja edukacyjno-informacyjna dotycząca możliwości finansowania i usuwania wyrobów zawierających azbest	Działanie ciągłe	Marszałek
3.	Inwentaryzacja budynków i urządzeń zawierających azbest	2008 – 2009	Właściciele nieruchomości, przedsiębiorcy
4.	Realizacja zadań w zakresie gospodarowania azbestem, określonych w „Programie usuwania wyrobów zawierających azbest dla terenu województwa lubelskiego” (2005).	2008 – 2019	Marszałek, starostowie, wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast, samorządy powiatowe i gminne
5.	Budowa składowisk odpadów zawierających azbest	2008 – 2019	Przedsiębiorcy, gminy

II. CZĘŚĆ PROGRAMOWA

1. Diagnoza stanu w zakresie gospodarowania wyrobami i odpadami zawierającymi azbest w Gminie Dzierzkowice.

1.1. Ogólna charakterystyka Gminy Dzierzkowice.

Gmina Dzierzkowice leży w południowo-zachodniej części województwa lubelskiego, na zachód od Kraśnika. Gmina Dzierzkowice graniczy z gminami: od zachodu z Józefowem nad Wisłą, od północy z Urzędowem, od wschodu z gminą Kraśnik oraz miastem Kraśnik, od północy zaś z gminami Trzydnik Duży, Gościeradów i Annopol.

Na terenie Gminy brak jest infrastruktury kolejowej, co powoduje, że przewóz towarów i osób odbywa się w całości w oparciu o transport drogowy. Gmina Dzierzkowice, jako jedna z nielicznych gmin województwa lubelskiego, nie posiada na swoim terenie ani dróg krajowych ani wojewódzkich. W skład układu drogowego wchodzi zatem drogi powiatowe o łącznej długości 30 km oraz drogi gminne o długości 44 km, z czego 45% stanowią drogi o nawierzchni gruntowej.

Pod względem administracyjnym Gmina Dzierzkowice należy do województwa lubelskiego i wchodzi w skład powiatu kraśnickiego. Jest jedną z 213 gmin (172 gmin wiejskich) województwa lubelskiego i jedną z 10 (8 gmin wiejskich) powiatu kraśnickiego.

Tabela nr 4. Podstawowe dane statystyczne dotyczące Gminy Dzierzkowice. Stan na 31.12.2009 r.

L.p.	Powierzchnia	Liczba mieszkańców	Liczba sołectw	Liczba miejscowości	Gęstość zaludnienia	Ilość podmiotów gospodarczych
1	8 732 ha 86,8 km ²	Zameldowanych: 5 479 Zamieszkałych: 5 419	14	15	62 os/km ²	219

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych [72]

Gmina Dzierzkowice zajmuje powierzchnię 86,8 km² (8 732 ha), co stanowi 8,64% powierzchni powiatu, 0,35% powierzchni województwa lubelskiego i 0,03% powierzchni Polski, a gęstość zaludnienia na obszarze gminy wynosi 62 os/km². Mieszka tu 5 419 osób, co stanowi 5,50% ludności powiatu kraśnickiego i 0,25% ludności województwa.

Tabela nr 5. Ilość gospodarstw, mieszkań i budynków w Gminie Dzierzkowice. Stan na 31.12.2002 r.

L.p.	Ilość gospodarstw domowych	Ilość gospodarstw rolnych	Ilość mieszkań	Ilość budynków
1	1 609	1 396	1 390	1 325

Dane: Opracowanie własne na podstawie „Raportu z wyników spisów powszechnych 2002, Województwo Lubelskie”. [73]

Do Gminy należy 14 sołectw: Dębina, Dzierzkowice Wola, Dzierzkowice Góry, Krzywie, Ludmiłówka, Dzierzkowice Podwody, Dzierzkowice Rynek, Sosnowa Wola, Terpentyna, Kolonia Wyżnica, Wyżnica, Kolonia Wyżnianka, Wyżnianka i Dzierzkowice Zastawie.

Gmina ma charakter rolniczy. Jej mieszkańcy utrzymują się głównie z pracy we własnych gospodarstwach rolnych, których na terenie gminy znajduje się 1 396. Użytki rolne zlokalizowane na tym terenie zajmowały w 2009 r. 73,2% ogólnej powierzchni gminy, ponadto 24,6% (2 146 ha) obszaru stanowiły grunty leśne.

Według rejestru REGON na terenie gminy w 2009 r. działało 219 podmiotów gospodarczych prowadzących różnorodną działalność gospodarczą, z tego 210 to podmioty prywatne. Prawie 96% wszystkich podmiotów gospodarczych to jednostki zatrudniające do 9 osób.

Tabela nr 6. Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w budżecie Gminy Dzierzkowice. Stan na 31.12.2009 r.

L.p.	Kategoria budżetowa	2004	2005	2006	2007	2008	2009
		w PLN					
1	oczyszczanie miast i gmin	45 283,00	47 554,00	61 911,26	60 459,50	6 533,85	4 532,74
2	oświetlenie ulic, placów i dróg	149 404,00	184 189,00	170 761,63	145 730,77	240 799,04	183 069,96
3	wydatki inwestycyjne	-	-	-	41 550,00	251 442,07	194 208,81
4	gospodarka odpadami	2 152,00	1 102,00	1 102,00	12 652,00	1 102,00	1 102,00
wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem		193 599,00	183 525,00	203 722,59	206 190,27	169 838,02	212 033,30
wydatki majątkowe ogółem		222 324,00	48 218,00	28 950,30	41 550,00	251 442,07	194 208,81
ogółem		418 075,00	232 845,00	233 774,89	248 842,27	422 382,09	407 344,11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych [72]

Prawie cały obszar Gminy Dzierzkowice należy do Kraśnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Obszary prawnie chronione zajmują aż 92,6% powierzchni gminy, przy średniej dla województwa wynoszącej 23% i kraju – 33%. Tak duży odsetek obszarów objętych ochroną prawną wynika z faktu, że prawie cały obszar gminy leży na terenie Kraśnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. W przyszłości planuje się również utworzenie rezerwatu przyrody Grabowy Las oraz użytku ekologicznego Wyżnickie Doły.

Gmina Dzierzkowice niemal w całości leży w dorzeczu Wyżnicy, prawego dopływu Wisły. Niewielki fragment gminy (na południe od Ludmiłówki) należy do dorzecza rzeki Tuczyń, dopływu Sanny.

1.2. Rodzaj, stan, ilości i miejsca występowania wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice

Zgodnie z obowiązującym prawem od 1997 r. obowiązuje zakaz wprowadzania na polski obszar celny azbestu i wyrobów zawierających azbest, produkcji tych wyrobów oraz zakaz obrotu azbestem i jego wyrobami.

W związku z tym wójtowie, burmistrzowie lub prezydenci miast są zobowiązani do przedkładania marszałkowi raz na rok, do 31 marca za poprzedni rok kalendarzowy informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest. Obowiązek ten wynika z obowiązującego Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [8].

Podstawą do wypełnienia informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania azbestu jest inwentaryzacja, którą powinien wykonać właściciel, zarządca lub użytkownik miejsc, w których był lub jest wykorzystywany azbest lub wyroby z azbestem. Inwentaryzacja (spis z natury) powinna być wykonana w terminie 6 miesięcy od wejścia w życie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 października 2003 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania azbestu oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których był lub jest wykorzystywany azbest (obecnie: Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. z 2011 r. Nr 8, poz. 31) [9]. Wyniki inwentaryzacji należy aktualizować co roku, w terminie do 31 stycznia i przekazywać do właściwego organu administracji. Osoby fizyczne przekazują dane odpowiednio wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta, a osoby prawne - bezpośrednio marszałkowi.

Wyroby zawierające azbest powinny być oznakowane specjalnym znakiem informującym o obecności w wyrobie lub w pomieszczeniu azbestu. Oznaczenie wyrobów oraz pomieszczeń powinno spełniać następujące wymagania:

- wysokość znaku powinna wynosić co najmniej 5 cm, natomiast szerokość - co najmniej 3 cm,
- górna część znaku powinna zawierać białą literę „a” na czarnym tle,
- dolna część powinna zawierać czytelny napis koloru białego lub czarnego na czerwonym tle, o treści „UWAGA! ZAWIERA AZBEST! Wdychanie pyłu azbestu stanowi niebezpieczeństwo dla zdrowia. Postępuj zgodnie z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy”,
- jeżeli wyrób lub inny materiał zawiera krokidolit, wyrazy „ZAWIERA AZBEST!” należy zastąpić wyrazami „ZAWIERA AZBEST - KROKIDOLIT!”

Etykiety i zamieszczone na nich napisy powinny być trwałe (nie ulegające zniszczeniu, zwłaszcza pod wpływem warunków atmosferycznych i czynników mechanicznych). Wzory takich oznakowań przedstawiono w **załącznikach nr 3 i 4 do Programu**.

Dodatkowo zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24], właściciel nieruchomości, użytkownik wieczysty lub zarządca nieruchomości, a także obiektu, urządzenia budowlanego, instalacji przemysłowej lub innego miejsca zawierającego azbest, powinien przeprowadzić kontrole stanu tych wyrobów oraz przygotować ocenę stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest. (ocena wg wzoru określonego w **załączniku nr 1 do Programu**).

W rozporządzeniu określono trzy stopnie pilności, gdzie:

I - wymagana bezzwłoczna wymiana lub naprawa,

II - ponowna ocena po roku,

III - ponowna ocena w terminie do pięciu lat.

Zgodnie z wykazem: „Rodzaju, ilości i miejsca występowania wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice oraz stopni pilności usuwania wyrobów zawierających azbest” stwierdzono, że na terenie Gminy Dzierzkowice znajduje się **ok. 326 814 m²** płyt azbestowo – cementowych w tym 18 897 m² płyt płaskich oraz 307 917 m² płyt falistych, co daje łączną ilość **ok. 5 442 Mg**.

Tabela nr 7. Zestawienie ilości i rodzaju wyrobów azbestowych w Gminie Dzierzkowice

L.p.	Miejscowość	Rodzaj wyrobów azbestowych	
		płyty płaskie	płyty faliste
1	LUDMIŁÓWKA	780,00	45 702,67
2	TERPENTYNA	850,00	25 191,33
3	KRZYWIE	680,00	9 190,00
4	DĘBINA	410,00	3 769,00
5	SOSNOWA WOLA	1 080,00	17 210,00
6	DZIERZKOWICE WOLA	2 960,00	45 450,00
7	DZIERZKOWICE ZASTAWIE	2 335,00	35 174,67
8	DZIERZKOWICE RYNEK	1 740,00	15 475,67
9	DZIERZKOWICE GÓRY	2 270,00	24 731,67
10	WYŻNIANKA KOLONIA	170,00	8 985,00
11	WYŻNIANKA	700,00	14 870,67
12	DZIERZKOWICE PODWODY	2 940,00	41 395,00
13	WYZNICA KOLONIA	1 982,40	20 771,33
	RAZEM:	18 897,40	307 917,01

Źródło: Dane otrzymane z Urzędu Gminy Dzierzkowice

Wszystkie odpady zaklasyfikowano jako III stopień pilności.

Szczegółowy wykaz „Rodzaju, ilości i miejsca występowania wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice oraz stopni pilności usuwania wyrobów zawierających azbest”, jest dostępny w Urzędzie Gminy Dzierzkowice. Z analizy przedłożonych informacji wynika, że na terenie Gminy dominują wyroby zawierające azbest w postaci płyt azbestowo-cementowych płaskich oraz falistych.

2. Składowiska odpadów azbestowych

Najbardziej powszechną stosowaną w Polsce metodą unieszkodliwiania odpadów azbestowych jest ich składowanie. Ceny deponowania odpadów azbestowych na składowiskach (o kodach 17 06 01 i 17 06 05) kształtują się od 200 do 400 zł/Mg. W województwie lubelskim odpady azbestowe przyjmowane są na składowisku: w Kraśniku (Piaski, Zarzecze II). Składowisko to zlokalizowane jest w powiecie kraśnickim i obecnie zaspokaja potrzeby województwa w zakresie przyjmowania odpadów azbestowych.

Wykaz wszystkich składowisk znajdujących się na terenie województwa lubelskiego i Polski znajduje się na stronie internetowej: www.bazaazbestowa.pl.

Składowisko w Kraśniku

Niecka do składowania odpadów azbestowych została oddana do eksploatacji w 2005 r. Składowisko wybudowane zostało jako specjalnie wykonane zagłębienie terenu ze ścianami bocznymi zabezpieczonymi przed osypywaniem się. Zagłębienie zostało ukształtowane w formie trójkąta Składowisko odpadów zawierających azbest w Kraśniku administrowane jest przez WOD-BUD Sp. z o.o., 23-200 Kraśnik ul. Piłsudskiego 12/1. Zlokalizowane jest na gruntach wsi Piaski Zarzecze II.

Składowisko podzielone jest na 10 kwater wydzielonych ścianami działowymi z gruntu rodzimego. Powierzchnia dna kwater waha się od 1 700 m² do 2 490 m², a ich pojemność od 13 457 m³ do 26 190 m³. Łączna powierzchnia kwater w poziomie dna wraz z drogami technologicznymi wynosi 2,580 ha (2,33 ha kwatery, 0,25 ha drogi technologiczne). Łączna powierzchnia składowiska w liniach poziomym terenu wynosi 3,79 ha. Głębokość kwater od 6 do 10 m. Przewidywana głębokość składowania od 4 do 8 m. Nachylenie skarp składowiska wykonano jako 1:1,5 zaś nachylenie skarp ziemnych ścian działowych w stosunku 1:1.

Zaprojektowano etapowanie eksploatacji składowiska w formie 10 niezależnych kwater, związanych z sukcesywną dostawą odpadów. Łączna pojemność wszystkich kwater wynosi 169 991 m³.

Składowisko funkcjonuje na podstawie pozwolenia zintegrowanego wydanego przez Wojewodę Lubelskiego w 2005 r.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów [19], przepisów tego rozporządzenia nie stosuje się do składowisk, na których składowane są odpady 17 06 01* i 17 06 05*.

W związku z powyższym badanie wpływu składowiska na otoczenie wyznacza się w oparciu o prowadzenie monitoringu emisji zanieczyszczeń atmosferycznych w zakresie emisji charakterystycznych, tj. prowadzenie okresowych pomiarów ilości emisji włókien azbestowych z powierzchni składowiska.

Odpady oznaczone kodami 17 06 01* oraz 17 06 05* składowane są w sposób nieselektywny, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny [18].

Eksploatacja kolejnych kwater następować będzie metodą kroczącą, tzn. zamknięcie pierwszej kwatery powoduje rozpoczęcie eksploatacji drugiej, zamknięcie drugiej powoduje rozpoczęcie eksploatacji trzeciej, itd.

Dynamika składowania odpadów jest zmienna i zależna od uwarunkowań techniczno-ekonomicznych. Maksymalna ilość odpadów dopuszczonych do unieszkodliwienia wynosi 16 000 Mg/rok. Pozwolenie zintegrowane wydane zostało na 10 lat. Obecnie eksploatowana jest czwarta kwatera niecki azbestowej.

Oprócz niecki na odpady zawierające azbest o kodach 17 06 05 i 17 06 01 na terenie składowiska znajduje się niecka na odpady przemysłowe, posiadająca wszystkie niezbędne zabezpieczenia przewidziane dla składowisk odpadów niebezpiecznych. Oprócz odpadów o kodach 17 06 01 i 17 06 05 mogą być na niej deponowane pozostałe odpady niebezpieczne zawierające azbest.

3. Strategia usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych

Strategia usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych z obszaru Gminy Dzierzkowice została oparta na następujących kierunkach działań.

1. Inwentaryzacja

Rozpoznanie ilości, rodzaju i stanu wyrobów azbestowych na terenie Gminy Dzierzkowice.

2. Baza danych

Opracowanie bazy informacyjnej zawierającej dane dotyczące lokalizacji, ilości i stanu wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice, na podstawie informacji uzyskanych z przeglądów realizowanych przez właścicieli lub zarządców obiektów i urządzeń budowlanych na mocy Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest [24].

4. Aktualizacja bazy danych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest [9], wykorzystywanie azbestu lub wyrobów zawierających azbest dopuszcza się w użytkowanych instalacjach lub urządzeniach nie dłużej niż do dnia **31 grudnia 2032 r.** Zgodnie z § 6 i 7 tego rozporządzenia właściciel, zarządca lub użytkownik instalacji (wyrobów) zawierających azbest powinien je oznakować, zaznaczyć w planach sytuacyjnych miejsca występowania tych wyrobów oraz corocznie przedkładać informację **do 31 stycznia każdego roku** odpowiednio marszałkowi, wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta.

Należy opracować i wdrożyć metodę aktualizacji danych dotyczących lokalizacji, ilości i stanu wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice.

5. Przepływ informacji

Przedkładanie marszałkowi przez wójta informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania azbestu. Informacje te przedkładane są raz na rok, **do 31 marca** za poprzedni rok kalendarzowy, wg określonego wzoru, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [8].

6. Monitoring usuwania odpadów azbestowych

Zaktywizowanie działań dyspozycyjno - kontrolnych nadzoru usuwania azbestu z terenu Gminy Dzierzkowice oraz usprawnienie monitoringu bezpiecznego usuwania wyrobów zawierających azbest i składowania odpadów azbestowych.

7. Edukacja ekologiczna

Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy Dzierzkowice poprzez organizację kampanii informacyjnej na temat szkodliwości azbestu i jego wyrobów dla zdrowia i życia, a także o bezpiecznym użytkowaniu, usuwaniu wyrobów zawierających azbest i postępowaniu z tymi wyrobami.

8. Monitoring realizacji Programu

Wdrożenie monitoringu realizacji Programu usuwania wyrobów zawierających azbest i unieszkodliwiania odpadów azbestowych.

9. Usuwanie wyrobów zawierających azbest

Bezpieczne usuwanie wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice zgodnie z przepisami prawa i unieszkodliwianie odpadów azbestowych.

4. Harmonogram realizacji celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”

Odpady zawierające azbest należą do odpadów niebezpiecznych dlatego powinny być objęte „Programem usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”. Wyroby te nie stanowią jednak zagrożenia w momencie, gdy są w dobrym stanie technicznym oraz są odpowiednio zabezpieczone. Zagrożenie jednak pojawia się wówczas, gdy zaistnieją warunki stwarzające możliwości uwalniania się włókien azbestowych do otoczenia. Do sytuacji takich dochodzi najczęściej w wyniku poddawania elementów azbestowych obróbce mechanicznej (łamanie, kruszenie, cięcie i każda inna obróbka), jak również wskutek naruszania struktury wyrobu spowodowanej naturalnym starzeniem się materiału oraz pod wpływem oddziaływania czynników atmosferycznych.

Ustalając poszczególne zadania, mające na celu eliminację wyrobów azbestowych z terenu Gminy Dzierzkowice dodatkowo należy zwrócić uwagę na świadomość ekologiczną mieszkańców. Najskuteczniejszym sposobem motywacji do przystąpienia do usuwania wyrobów zawierających azbest przez osoby fizyczne i jednostki organizacyjne jest uruchomienie dopłat do kosztów ich usuwania oraz unieszkodliwiania. Dodatkowo dobrym rozwiązaniem jest nawiązanie współpracy z lokalnymi mediami, w celu pobudzenia świadomości ekologicznej mieszkańców. Oprócz współpracy z mediami, dobrym rozwiązaniem jest również współpraca z samorządami wyższego szczebla w zakresie zadań wynikających z „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”

Usuwanie azbestu będzie procesem długotrwałym. Zakłada się, że realizacja tego procesu będzie trwała około 21 lat. Bardzo ważne jest, aby cały proces był dokładnie zaplanowany oraz przeprowadzony ze szczególnym zachowaniem zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Poniżej przedstawiono zadania do realizacji związane z likwidacją wyrobów zawierających azbest z obszaru Gminy Dzierzkowice wraz z harmonogramem ich realizacji.

Tabela nr 8. Harmonogram realizacji celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”

Lp.	Nazwa zadania	Okres realizacji					
		2011-2014				2015-2022	2023 - 2032
		11	12	13	14		
1.	Utworzenie szczegółowej bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice						
2.	Opracowanie „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”						
3.	Monitoring realizacji Programu						
4.	Sprawozdawczość danych o obiektach zawierających azbest oraz o ilości i miejscu likwidowania odpadów zawierających azbest						
5.	Przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji określającej ilości, miejsce występowania oraz stan techniczny wyrobów zawierających azbest						
6.	Aktualizacja „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”					2015, 2019	2023, 2027
7.	Coroczna aktualizacja bazy danych o obiektach zawierających azbest oraz o ilości i miejscu zlikwidowania wyrobów azbestowych na terenie Gminy Dzierzkowice						
8.	Działalność informacyjna i edukacyjna nt. bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz sposobów unieszkodliwiania oraz szkodliwości azbestu: ▪ przygotowanie ulotek informacyjnych o szkodliwości azbestu oraz o obowiązkach związanych z koniecznością jego usuwania, ▪ przygotowanie stałej informacji związanej z tematyką azbestu na stronie internetowej gminy, ▪ okresowe publikacje w prasie lokalnej dotyczące azbestu.						

Lp.	Nazwa zadania	Okres realizacji					
		2011-2014				2015- 2022	2023 – 2032
		11	12	13	14		
9.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest i ich unieszkodliwienie: - coroczne opracowywanie harmonogramu usuwania wyrobów zawierających azbest, - prowadzenie rejestru wniosków o dofinansowanie odbioru odpadów zawierających azbest i ich realizacja, - pozyskiwanie funduszy na realizację Programu, - ogłaszanie i przeprowadzanie przetargów na wykonawstwo prac związanych z usuwaniem azbestu (wyłonienie wykonawcy zadania, zawieranie umów), - demontaż, transport i utylizacja odpadów zawierających azbest.						
10.	Coroczne przekazywanie marszałkowi informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania azbestu otrzymywanych od osób fizycznych						
11.	Przedkładanie przez Wójta Radzie Gminy Dzierzkowice rocznego sprawozdania rzeczowo-finansowego z realizacji zadań Programu oraz przyjęcie przez Radę Gminy sprawozdania oraz harmonogramu rzeczowo-finansowego na rok następny						
12.	Monitoring usuwania i prawidłowego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest						

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane uzyskane z Urzędu Gminy Dzierzkowice

III. CZĘŚĆ FINANSOWA

1. Koszty realizacji Programu

Koszty związane z usunięciem wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice wiążą się głównie z kosztami poniesionymi na demontaż, transport oraz unieszkodliwienie metodą D5 (składowanie) lub innymi alternatywnymi metodami unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest.

Koszty wyliczono na podstawie danych wg cennika firm świadczących specjalistyczne usługi w zakresie usuwania, transportu i składowania odpadów zawierających azbest w 2011 r.

W poniższym rozdziale przedstawiono szacunkowe koszty usunięcia wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice.

Koszt usunięcia wyrobów zawierających azbest według informacji uzyskanych od firm lubelskich kształtuje się na poziomie 15-17 zł/m² netto. Na cenę składają się koszty zdjęcia, pakowania, transportu i utylizacji odpadów.

Na terenie Gminy Dzierzkowice znajduje się ok. **326 814 m²** płyt azbestowo-cementowych.

Przyjmując ceny obowiązujące w czasie opracowywania Programu całkowity koszt usunięcia wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice wynosi ok. **4 902 200 zł**. Do tych kosztów należy doliczyć podatek VAT, który dla budynków mieszkalnych wynosi 8%, dla pozostałych 23%.

Część wyrobów zawierających azbest została zdjęta przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest lub została zakupiona, a nie wykorzystana do pokrycia dachu. W takim przypadku kosztem usunięcia wyrobów będzie jedynie przygotowanie do transportu, transport i unieszkodliwienie odpadów zawierających azbest.

Koszty w rozbiciu na poszczególne etapy kształtują się następująco:

- koszt zdjęcia – 8-11 zł/m²
- koszt pakowania – 2-4 zł/m²
- koszt transportu – 3-4 zł/km (im większy transport tym koszt transportu 1 tony odpadów azbestowych na składowisko jest mniejszy)
- koszt składowania – 200-300 zł/tonę

Planując dokładne ilości i koszty można zorganizować przetargi w sposób pozwalający na znaczne obniżenie kosztów usunięcia wyrobów zawierających azbest poprzez rozbicie prac na poszczególne etapy.

Dla porównania koszt unieszkodliwienia azbestu metodą MMT (destrukcja włókien azbestowych poprzez ich nagrzewania metodą mikrofalową) wynosi ok. 600 - 800 zł/tonę

2. Harmonogram czasowo-finansowy wdrożenia celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”

Opracowany harmonogram czasowo - finansowy wdrożenia Planu na obszarze Gminy Dzierzkowice uwzględnia zarówno planowane przedsięwzięcia związane z usunięciem wyrobów zawierających azbest z analizowanego obszaru, jak również szacunkowe koszty związane z realizacją, całego Programu. Dodatkowo wskazuje on jednostki odpowiedzialne za wdrażanie poszczególnych zadań określonych w niniejszym opracowaniu. 21 letni okres usunięcia wyrobów azbestowych został podzielony na podokresy 2011 - 2014, 2015 – 2022, 2023 -2032.

W celu określenia kosztów wdrożenia Programu dokonano analizy kosztów z tytułu usuwania wyrobów zawierających azbest, transportu i unieszkodliwiania tych wyrobów.

Tabela nr 9. Harmonogram czasowo-finansowy wdrożenia celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”

Lp.	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Rodzaj zadania	Szacunkowy koszt wdrożenia zadania	Potencjalne źródła funduszy	Okres realizacji		
						2011-2014	2015-2022	2023 - 2032
1.	Utworzenie bazy danych o lokalizacji, ilości i stanie wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Dzierzkowice	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	2011	-	-
2.	Opracowanie „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”	Gmina Dzierzkowice	W	-	budżet gminy	2011	-	-
3.	Monitoring realizacji Programu	Gmina Dzierzkowice Urząd Marszałkowski	W _S	-	-	przez cały okres realizacji programu		
4.	Sprawozdawczość danych o obiektach zawierających azbest oraz o ilości i miejscu likwidowania odpadów zawierających azbest	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	przez cały okres realizacji programu		
5.	Przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji określającej ilości, miejsca występowania oraz stan techniczny wyrobów zawierających azbest	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	2011-2012	-	-
6.	Aktualizacja Programu	Gmina Dzierzkowice	W	4 000 zł x 4 16 000 zł	budżet gminy	2015	2019, 2023	2027

Lp.	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Rodzaj zadania	Szacunkowy koszt wdrożenia zadania	Potencjalne źródła funduszy	Okres realizacji		
						2011-2014	2015-2022	2023 - 2032
7.	Coroczna aktualizacja bazy danych o obiektach zawierających azbest oraz o ilości i miejscu zlikwidowania wyrobów azbestowych na terenie Gminy Dzierzkowice	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	przez cały okres realizacji programu		
8.	Działalność informacyjna i edukacyjna nt. bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest oraz sposobów unieszkodliwiania oraz szkodliwości azbestu: ▪ przygotowanie ulotek informacyjnych o szkodliwości azbestu oraz o obowiązkach związanych z koniecznością jego usuwania, ▪ przygotowanie stałej informacji związanej z tematyką azbestu na stronie internetowej gminy, ▪ okresowe publikacje w prasie lokalnej dotyczące azbestu.	Gmina Dzierzkowice Powiat Kraśnicki, organizacje pozarządowe	W _s	10 000 zł	budżet gminy	przez cały okres realizacji programu		
9.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest i ich unieszkodliwienie: ▪ coroczne opracowywanie harmonogramu usuwania wyrobów zawierających azbest, ▪ prowadzenie rejestru wniosków o dofinansowanie odbioru odpadów zawierających azbest i ich realizacja, ▪ pozyskiwanie funduszy na realizację Programu, ▪ ogłaszanie i przeprowadzanie przetargów na wykonawstwo prac związanych z usuwaniem azbestu (wyłonienie wykonawcy zadania, zawieranie umów), ▪ demontaż, transport i utylizacja odpadów zawierających azbest.	Gmina Dzierzkowice właściele nieruchomości, Powiat Kraśnicki WFOŚiGW	W _s	4 902 200 zł	Właściciele nieruchomości, WFOŚiGW, środki UE, inne środki, kredyty, pożyczki	przez cały okres realizacji programu		
10.	Coroczne przekazywanie marszałkowi informacji o rodzaju, ilości i miejscach występowania azbestu otrzymywanych od osób fizycznych	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	raz w roku		

Lp.	Nazwa zadania	Jednostka odpowiedzialna	Rodzaj zadania	Szacunkowy koszt wdrożenia zadania	Potencjalne źródła funduszy	Okres realizacji		
						2010-2014	2015-2022	2023 - 2032
11.	Przedkładanie przez Wójta Gminy Dzierzkowice Radzie Gminy rocznego sprawozdania rzeczowo-finansowego z realizacji zadań Programu oraz przyjęcie przez Radę Gminy sprawozdania oraz harmonogramu rzeczowo-finansowego na rok następny	Gmina Dzierzkowice	W	-	-	raz w roku		
12.	Monitoring usuwania i prawidłowego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest	Gmina Dzierzkowice, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego, PIP, WFOŚIGW	W _s	-	-	przez cały okres realizacji programu		
RAZEM:				4 928 200 zł (netto)				

Źródło: Opracowanie własne w oparciu o dane uzyskane z Urzędu Gminy Dzierzkowice

W – zadania własne

W_s – zadania we współpracy

3. Źródła finansowania działań związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest oraz składowaniem odpadów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice.

Odpady zawierające azbest są odpadami niebezpiecznymi. Gospodarka odpadami niebezpiecznymi zawierającymi azbest jest ważnym elementem systemu gospodarki odpadami, a także stanowi integralną część planów gospodarki odpadami. Umieszczenie w planach gospodarki odpadami, planowanych do usunięcia wyrobów zawierających azbest może pozytywnie wpłynąć na skuteczne starania o pozyskanie dodatkowych środków finansowych z krajowych lub zagranicznych funduszy. Ubieganie się o środki zewnętrzne wymaga zawsze posiadania opracowanego Programu. Szczegółowe zapisy dotyczące azbestu zostały zamieszczone w opracowanym „Programie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”. Przedmiotowy Program umożliwi aplikowanie o środki, a także wykazuje celowość wydatków ze środków własnych.

W punkcie tym przedstawiono potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć zdefiniowanych w Programie.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 [74,75]

Instytucja Zarządzająca RPO Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013,
Zarząd Województwa Lubelskiego, poprzez
Departament Strategii i Rozwoju Regionalnego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa
Lubelskiego w Lublinie
ul. Stefczyka 3b, 20-151 Lublin
tel. (081) 441-67-38; faks (081) 441-67-40
www.rpo.lubelskie.pl
e-mail: rpo@lubelskie.pl

W ramach RPO Województwa Lubelskiego nie jest przewidziana możliwość sfinansowania projektów, których przedmiotem jest wyłącznie usuwanie wyrobów zawierających azbest.

Oś priorytetowa VI: Środowisko i czysta energia

Celem głównym Osi Priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007- 2013 jest poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie degradacji środowiska naturalnego.

▪ Kategoria II: Gospodarka wodno-ściekowa

W ramach kategorii realizowane będą projekty zgodne z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego.

A. W aglomeracjach powyżej 5 tys. mieszkańców do 150 tys. mieszkańców.

Wdrażanie systemowej, kompleksowej gospodarki odpadami komunalnymi (m. in. budowa nowych wysypisk śmieci, roboty budowlane i modernizacja sortowni, kompostowni, obiektów termiczno-chemicznej i mechanicznej utylizacji odpadów, modernizacja istniejących i rekultywacja nieczynnych składowisk, likwidacja „dzikich” składowisk).

1. Dostosowanie istniejących składowisk odpadów do obowiązujących przepisów.
2. Tworzenie kompleksowych systemów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, odzysku, przekształcania termicznego odpadów z odzyskiem energii, odzysk odpadów niebezpiecznych z odpadów komunalnych, unieszkodliwiania odpadów komunalnych (w procesach innych niż składowanie).
3. Roboty budowlane i modernizacja spalarni odpadów niebezpiecznych.
4. **Unieszkodliwianie azbestu poprzez budowę i dostosowanie istniejących składowisk do obowiązujących przepisów (w tym budowa kwater przy istniejących składowiskach).**

Realizacja projektów w ramach Osi Priorytetowej VI wpłynie na poprawę stanu środowiska, w szczególności stanu wód. Nastąpi również zwiększenie udziału odpadów przetwarzanych.

Beneficjentami Osi Priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- organizacje pozarządowe,

- spółki wodne,
- przedsiębiorcy.

Dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wynosi maksymalnie 85% kwalifikujących się wydatków.

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 [76]

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie

Al. Jana Pawła II 70, 00-175 Warszawa

tel. 0 800 38 00 84, faks 022 318 53 30

www.arimr.gov.pl

e-mail: info@arimr.gov.pl

Program będzie realizowany w latach 2007 – 2013 na terenie całego kraju. Podstawą realizacji założeń strategicznych programu, opisanych w Krajowym Planie Strategicznym Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, będą działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach czterech osi priorytetowych. Wszystkie te działania będą współfinansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz ze środków krajowych przeznaczonych na ten cel w ustawie budżetowej.

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) istnieje możliwość sfinansowania kosztów związanych z bezpiecznym usuwaniem azbestu jako części realizowanej operacji, w ramach następujących działań:

- 1) działanie 121 Modernizacja gospodarstw rolnych,
- 2) działanie 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- 3) działanie 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

Działanie 121 Modernizacja gospodarstw rolnych

Beneficjenci

Beneficjentami w ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych mogą być:

- 1) osoby fizyczne,
- 2) osoby prawne,
- 3) spółki osobowe działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej

potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania.

Beneficjentami w ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych mogą być:

- 1) osoba fizyczna, która nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest obywatelem kraju Unii Europejskiej, nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy i posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz ma nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,
- 2) osoby prawne, które spełniają m.in. następujące warunki: są wpisane do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,
- 3) spółki osobowe prowadzące działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, które spełniają m.in. następujące warunki: są wpisane do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności, oraz co najmniej jeden wspólnik ma odpowiednie kwalifikacje zawodowe.

Typy projektów

W ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych wspierane są inwestycje materialne i niematerialne służące modernizacji produkcji rolnej, w szczególności:

- 1) inwestycje materialne:
 - a) budowa lub remont połączony z modernizacją budynków lub budowli,
 - b) zakup lub instalacja maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego,
 - c) zakładanie, modernizacja sadów lub plantacji wieloletnich,
 - d) zakup, instalacja lub budowa elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, przygotowania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej.
- 2) inwestycje niematerialne:
 - a) zakup patentów, licencji, w tym licencji na oprogramowanie,
 - b) usługi związane z przygotowaniem dokumentacji technicznej lub ekonomicznej dotyczącej projektu oraz nadzorem technicznym, związane bezpośrednio z realizacją projektu.

W ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych zakres kosztów kwalifikowalnych obejmuje m.in. koszty budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej oraz do przechowywania, magazynowania, przygotowywania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych (łącznie ze zlokalizowanymi w tych budynkach pomieszczeniami higieniczno-sanitarnymi) wraz z zakupem, montażem instalacji technicznej oraz wyposażenia. **Koszty rozbiórki i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki pod warunkiem, że rozbiórka jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym azbest), będą kosztami kwalifikowanymi.**

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwa forma wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 300 000 zł. Do realizacji mogą być przyjęte operacje, których wysokość kosztów kwalifikowanych będzie wynosiła powyżej 20 000 zł. Ograniczenie to nie dotyczy operacji obejmujących wyłącznie wyposażenie gospodarstwa rolnego w urządzenia do składowania nawozów naturalnych lub projektów związanych z dostosowaniem do norm wspólnotowych.

Maksymalny poziom pomocy jest zróżnicowany i może wynosić odpowiednio:

- 40% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą (wersja podstawowa, czyli minimalna),
- 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia,
- 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej na obszarach górskich, innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- 60% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia, na

obszarach górskich, innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,

- 75% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, realizowanej w związku z wprowadzeniem w życie Dyrektywy Azotanowej (dotyczy umów zawartych do dnia 30 kwietnia 2008 r.).

Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

W ramach działania 121 Modernizacja gospodarstw rolnych pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa). Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Działanie 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Beneficjenci

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania.

Beneficjentami w ramach działania 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej może być rolnik, który nie osiągnął wieku emerytalnego lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników albo małżonek tego rolnika.

Typy projektów

W ramach działania 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej wspierane będą inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów,

wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Do kosztów kwalifikowalnych projektu, który może być dofinansowany w ramach przedmiotowego działania zalicza się m.in. koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej, a także koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki. W przypadku projektów związanych z turystyką wiejską (w tym agroturystyką) koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki będą także kosztem kwalifikowalnym.

Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwa forma wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 100 000 zł. Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić 50% kosztów kwalifikowalnych projektu.

W ramach Działania 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa). Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Działanie 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Beneficjenci

Możliwość ubiegania się o pomoc uzależniona jest od spełnienia przez wymienione podmioty szeregu warunków formalnych, zróżnicowanych w zależności od formy prawnej potencjalnego beneficjenta, przy czym spełnienie tych warunków jest konieczne już w momencie składania wniosku o przyznanie dofinansowania.

Beneficjentem w ramach działania 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw może być:

- 1) osoba fizyczna, która spełnia m.in. następujące warunki: podejmuje lub wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorca, nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest obywatelem kraju Unii Europejskiej, nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy i posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz ma nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności,
- 2) osoba prawna, podejmująca lub prowadząca działalność gospodarczą, spółki prawa handlowego nieposiadające osobowości prawnej oraz wspólnicy spółek cywilnych prowadzący działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorstwa, którzy spełniają m.in. następujące warunki: podejmują lub wykonują we własnym imieniu działalność gospodarczą jako mikroprzedsiębiorcy, są wpisane do KRS, nie podlegają wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy, mają nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych i ewidencji wniosków o przyznanie płatności.

Typy projektów

W ramach działania 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* wspierane będą inwestycje w zakresie usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usług dla ludności, sprzedaży hurtowej i detalicznej, rzemiosła lub rękodzielnictwa, robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych, usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, usług transportowych, usług komunalnych, przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, magazynowania lub przechowywania towarów, wytwarzania produktów energetycznych z biomasy, rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Do kosztów kwalifikowalnych projektów, które realizowane są w działaniu 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw zalicza się koszty budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej, a także koszty nadbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych wraz z zakupem instalacji technicznej. Koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki pod warunkiem, że rozbiórka jest niezbędna w celu realizacji operacji, a także koszty materiałów zastępujących materiały szkodliwe (w tym wyrobów azbestowych) będą kosztami kwalifikowanymi.

Szczegółowe warunki dofinansowania określone są w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Forma wsparcia

W ramach PROW możliwą formą wsparcia jest pomoc bezzwrotna (dotacja), która beneficjentowi przekazywana będzie w formie refundacji części wydatków kwalifikowanych operacji (części poniesionych kosztów realizacji inwestycji).

Warunki dofinansowania

Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić 50% kosztów kwalifikowalnych przedsięwzięcia. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 300 000 zł, z tym, że beneficjent może otrzymać dotacje w wysokości odpowiednio:

- do 100 000 zł, jeśli biznesplan przewiduje utworzenie 1 lub 2 miejsc pracy,
- do 200 000 zł, jeśli biznesplan przewiduje utworzenie 3 lub 4 miejsc pracy,
- do 300 000 zł, jeśli biznesplan przewiduje co najmniej 5 nowych miejsc pracy.

Jeżeli inwestycja dotyczy wyłącznie działalności związanej z przetwórstwem lub wprowadzeniem do obrotu produktów rolnych, w tym jadalnych produktów leśnych, to pomoc przyznana będzie tylko do wysokości 100 000 zł, przy czym biznesplan musi przewidywać stworzenie co najmniej 1 miejsca pracy.

Liczbę przewidzianych do utworzenia miejsc pracy podaje się w przeliczeniu na pełne etaty średniorocznie, ale ich utworzenie musi być uzasadnione zakresem rzeczowym realizacji.

W ramach działania 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw pomoc może być przyznana beneficjentowi, którego inwestycja będzie realizowana w nie więcej niż dwóch etapach, a zakończenie realizacji operacji i złożenie wniosku o płatność końcową nastąpi w terminie 36 miesięcy od daty zawarcia umowy (jeśli inwestycja jest realizowana w 2 etapach) lub w ciągu 24 miesięcy (jeśli inwestycja jest jednoetapowa). Rozliczenie inwestycji nie może nastąpić później niż 30 czerwca 2015 r.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko [77]

Oś priorytetowa II: Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Głównym celem Osi priorytetowej jest zwiększenie korzyści gospodarczych poprzez zmniejszenie udziału odpadów komunalnych składowanych i rekultywację terenów zdegradowanych oraz ochronę brzegów morskich. Jednym z celów szczegółowych Osi priorytetowej jest redukcja ilości składowisk odpadów komunalnych i zwiększenie udziału odpadów komunalnych poddawanych odzyskowi i unieszkodliwianiu innymi metodami niż składowanie oraz likwidacja zagrożeń wynikających ze składowania odpadów zgodnie z krajowym i wojewódzkim planem gospodarki odpadami. Jednym ze środków prowadzących do realizacji tego celu będzie wdrożenie Dyrektywy Rady z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie odpadów niebezpiecznych [48].

Priorytet ma przyczynić się do wdrożenia nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, w tym termicznego przekształcania odpadów oraz intensyfikacji odzysku, a także recyklingu odpadów oraz ich unieszkodliwiania w procesach innych niż składowanie. Tym samym przyczyni się do realizacji zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki odpadowej.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- wojsko,
- wojewodowie,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne (w zakresie rekultywacji),
- urzędy morskie,
- podmioty odpowiedzialne za realizację zadań wymienionych na liście indykatywnej.

W ramach priorytetu realizowane będą duże inwestycje według listy indykatywnej, inwestycje z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi dotyczące instalacji i systemów obsługujących min. 150 tys. mieszkańców, inwestycje z zakresu rekultywacji terenów (na cele przyrodnicze) o wartości min. 5 mln euro.

3.4. Fundusz Spójności

Głównym celem strategii środowiskowej Funduszu Spójności jest wsparcie dla realizacji zadań inwestycyjnych władz publicznych w zakresie ochrony środowiska, wynikających z wdrożenia prawa Unii Europejskiej. Priorytety (tematyka) dla Funduszu Spójności w zakresie ochrony środowiska obejmuje między innymi racjonalizację gospodarki odpadami.

W ramach Funduszu Spójności w ochronie środowiska wspierane będą następujące rodzaje projektów: racjonalizacja gospodarki odpadami, czyli budowa, modernizacja i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych (niebezpiecznych) oraz rekultywacja składowisk wyłączonych z eksploatacji, wybudowanie instalacji do biologicznego i termicznego przetwarzania odpadów, wybudowanie instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, wprowadzenie selektywnej zbiórki odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych, komunalne systemy zbiórki, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów.

Środki Funduszu przeznaczone są na duże projekty lub grupy projektów, tworzących spójną całość, które w sposób znaczący wpływają na rozwój sieci transportu transeuropejskiego i na poprawę stanu środowiska, których budżet jest nie mniejszy niż 10 mln euro.

Finansowanie przedsięwzięć z Funduszu Spójności opiera się na zasadzie być wsparte maksymalnie do wysokości 85% wydatków publicznych lub innych równoważnych wydatków. Strona polska natomiast musi zagwarantować co najmniej 15% środków na pozostałe finansowanie z jednego lub kilku źródeł, którymi mogą być, np. budżet gminy, budżet państwa, środki własne przedsiębiorstw komunalnych, środki NFOŚiGW (dotacje, kredyty), inne niezależne źródła (np. Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju).

3.5. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej [78]

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

ul. Konstruktorska 3a, 02-673 Warszawa

tel. (022) 45-90-100, faks (022) 459-01-01

e-mail: fundusz@nfosigw.gov.pl

www.nfosigw.gov.pl

Celem działalności Narodowego Funduszu jest finansowe wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska. W Narodowym Funduszu stosowane są następujące formy dofinansowywania:

- oprocentowane pożyczki,
- dotacje,
- przekazanie środków jednostkom budżetowym,
- nagrody za działalność na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, niezwiązaną z wykonywaniem obowiązków pracowników administracji rządowej i samorządowej,
- udostępnianie środków finansowych bankom,
- udostępnianie środków finansowych wojewódzkim funduszom ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- poręczenie

Szczegółowe informacje na temat warunków uzyskania dofinansowania przedsięwzięć związanych z usuwaniem odpadów zawierających azbest zamieszczone są na stronie internetowej NFOŚiGW oraz w „Zasadach udzielania dofinansowania ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej” obowiązujących od 1 stycznia 2010 r. (Uchwała RN nr 230/09 z dnia 21.12.2009 r.

3.6. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie [79]

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie

ul. Spokojna 7, 20-074 Lublin

tel./faks (081) 532-17-64, (081) 742-46-49

e-mail: sekretariat@wfos.lublin.pl

www.wfos.lublin.pl

W priorytecie **Ochrona powierzchni ziemi** dofinansowaniu podlegają zadania mające na celu unieszkodliwienie odpadów zawierających azbest zgodnie z **Programem usuwania wyrobów zawierających azbest dla województwa lubelskiego na lata 2009-2032.**

Beneficjenci

Beneficjentami wsparcia w ramach dofinansowania usuwania wyrobów zawierających azbest przez WFOŚiGW w Lublinie mogą być:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego,
- 2) jednostki budżetowe, publiczne zakłady opieki zdrowotnej, podmioty tworzone na podstawie ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych,
- 3) spółki wodno-ściekowe,
- 4) fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe,
- 5) spółdzielnie, komunalne osoby prawne, Lasy Państwowe i ich jednostki organizacyjne,
- 6) publiczne szkoły wyższe,
- 7) podmioty gospodarcze wytwarzające urządzenia na rzecz ochrony środowiska,
- 8) przedsiębiorcy.

Koszty kwalifikowane

W ramach zadań związanych z usuwaniem azbestu dofinansowywane są koszty dotyczące demontażu, transportu i zdeponowania odpadów na składowisku.

Forma wsparcia

Fundusz oferuje wsparcie finansowe w formie pożyczek preferencyjnych, dotacji oraz dopłat do odsetek kredytu preferencyjnego udzielanego przez BOŚ. Zakres i forma udzielanego dofinansowania jest zależna od statusu prawnego kontrahenta. Pożyczki mogą zostać przyznane jednostkom samorządu terytorialnego, jednostkom budżetowym, samodzielnym publicznym zakładom opieki zdrowotnej oraz spółkom wodno-ściekowym. Dotacje mogą zostać przyznane jednostkom samorządu terytorialnego, które podejmą się organizacji usuwania wyrobów zawierających azbest z obiektów należących do osób fizycznych w oparciu o Gminny Plan Usuwania Azbestu (w przypadku tej formy pomocy wnioskodawca powinien zgłosić się do Urzędu Gminy).

Osoby fizyczne oraz wspólnoty mieszkaniowe mogą uzyskać dopłaty do odsetek bankowych kredytu zaciągniętego w BOŚ.

Warunki dofinansowania

W ramach wsparcia dofinansowanie udzielone przez Fundusz może wynosić:

- 1) w formie pożyczki do 80% kosztów kwalifikowanych dla jednostek samorządu terytorialnego i do 70% dla innych podmiotów,
- 2) w formie dotacji do 50% kosztów kwalifikowanych.

Kwota dofinansowania zależy od sytuacji finansowej Funduszu i może być mniejsza niż wnioskowana. Wojewódzki Fundusz nie udziela dofinansowania na przedsięwzięcia zakończone.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Od 2009 r. obowiązują dwa wzory wniosków o udzielenie dofinansowania ze środków WFOŚiGW w Lublinie: Formularz wniosku dla jednostek samorządu terytorialnego oraz Formularz wniosku dla podmiotów gospodarczych i innych jednostek organizacyjnych na zadania inwestycyjne. Zawierają one podstawowe informacje o wnioskodawcy i realizowanym zadaniu, efekcie rzeczowym i ekologicznym realizacji zadania, źródłach jego finansowania, a także stanie formalno-prawnym przygotowania zadania. Aktualna wersje wniosku o dofinansowanie i wykazu załączników można uzyskać w Oddziałach Funduszu oraz na stronie internetowej Funduszu.

Wnioski o udzielenie wsparcia finansowego są przyjmowane w Funduszu do 30 listopada roku poprzedzającego realizację zadania.

3.7. Fundacja EkoFundusz [80]

EkoFundusz jest fundacją powołaną w 1992 r. przez Ministra Finansów dla efektywnego zarządzania środkami finansowymi pochodzącymi z zamiany części zagranicznego długu na wspieranie przedsięwzięć w ochronie środowiska (tzw. konwersja długu).

Dotychczas decyzję o ekokonwersji polskiego długu podjęły Stany Zjednoczone, Francja, Szwajcaria, Włochy, Szwecja (do końca 2003 r.) i Norwegia. Tak więc EkoFundusz zarządza środkami finansowymi pochodzącymi z ekokonwersji łącznie ponad 571 mln USD do wydatkowania w latach 1992 - 2010.

EkoFundusz jest niezależną fundacją działającą według prawa polskiego, a w szczególności wg Ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U. Nr21 poz. 97, tekst jednolity), a także Statutu. Obecnie Fundatorem jest Minister Skarbu Państwa.

W Statucie EkoFunduszu pięć sektorów ochrony środowiska uznanych zostało za dziedziny priorytetowe. Są nimi:

- ograniczenie transgranicznego transportu dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz eliminacja niskich źródeł ich emisji (ochrona powietrza),
- ograniczenie dopływu zanieczyszczeń do Bałtyku oraz ochrona zasobów wody pitnej (ochrona wód),
- ograniczenie emisji gazów powodujących zmiany klimatu Ziemi (ochrona klimatu),

- ochrona różnorodności biologicznej,
- **gospodarka odpadami i rekultywacja gleb zanieczyszczonych – Sektor V.**

W zakresie gospodarki odpadami priorytetami EkoFunduszu są:

- tworzenie kompleksowych systemów selektywnej zbiórki, recyklingu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych i niebezpiecznych,
- przedsięwzięcia związane z eliminacją powstawania odpadów niebezpiecznych w procesach przemysłowych (promocja “czystszych technologii”) i likwidacją składowisk odpadów tego rodzaju,
- rekultywacja gleb zanieczyszczonych odpadami niebezpiecznymi stanowiącymi zagrożenie dla zdrowia ludzi lub świata przyrody.

We wszystkich pięciu sektorach pomoc finansową EkoFunduszu uzyskać mogą tylko te projekty, które wykazują się wysoką efektywnością, tj. korzystnym stosunkiem efektów ekologicznych do kosztów. Poza tym zalecane jest, aby projekty spełniały przynajmniej jeden z następujących warunków:

- wprowadzanie na polski rynek nowych technologii z krajów-donatorów,
- uruchomienie krajowej produkcji urządzeń dla ochrony środowiska,
- szczególne znaczenie dla ochrony zdrowia.

EkoFundusz udziela wsparcia finansowego w formie bezzwrotnych dotacji a także preferencyjnych pożyczek. Dotacje uzyskać mogą jedynie projekty dotyczące inwestycji związanych bezpośrednio z ochroną środowiska (w ich fazie implementacyjnej), a w dziedzinie przyrody również projekty nie inwestycyjne. EkoFundusz nie dofinansowuje badań naukowych, akcji pomiarowych, a także studiów i opracowań oraz tworzenia wszelkiego rodzaju dokumentacji projektowej.

Wszystkie wnioski o dofinansowanie oceniane są według obowiązujących procedur EkoFunduszu na podstawie kryteriów: ekologicznego, technologicznego, ekonomicznego i organizacyjnego. Aby otrzymać dotację wszystkie te oceny muszą być pozytywne, a wnioskodawca musi wykazać się wiarygodnością finansową, a także zapewnieniem pełnego finansowania projektu w części nie objętej dotacją EkoFunduszu.

Z reguły wysokość dotacji dla przedsięwzięć inwestycyjnych obliczana jest ze wskaźników NPV oraz IRR. Jeżeli wniosek o dofinansowanie składa jednostka gospodarcza, dotacja EkoFunduszu z reguły nie przekracza 20% kosztów projektu, a jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach może dochodzić do 30%.

Gdy inwestorem są władze samorządowe, dotacja może pokryć do 30% kosztów (w przypadkach szczególnych do 50%), a dla jednostek budżetowych, podejmujących inwestycje proekologiczne wykraczające poza ich zadania statutowe, dofinansowanie EkoFunduszu może pokryć do 50% kosztów.

W odniesieniu do projektów, prowadzonych przez pozarządowe organizacje społeczne (przyrodnicze, charytatywne) nie nastawione na generowanie zysków, dotacja EkoFunduszu może pokryć do 80% kosztów w projekcie z dziedziny ochrony przyrody i do 50% w inwestycjach związanych z ochroną środowiska.

EkoFundusz może wspierać zarówno projekty dopiero rozpoczynane, jak i będące w fazie realizacji, jeżeli ich rzeczowe zaawansowanie nie przekracza 60%.

Racjonalna gospodarka odpadami została włączona do sektorów priorytetowych EkoFunduszu w 1998 r.

Ze względu na ponoszone koszty administracyjne dotacja EkoFunduszu dla pojedynczego projektu nie może być niższa niż 50 tys. zł.

Beneficjentami EkoFunduszu mogą być:

- przedsiębiorcy,
- małe i średnie przedsiębiorstwa,
- pozostałe przedsiębiorstwa,
- samorządy.

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy [81]

Obszary wsparcia

Zgodnie z Aneks 1 do Umowy Ramowej pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Szwajcarską Radą Federalną, w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy wyróżniamy cztery **obszary priorytetowe**:

Priorytet 1. Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform

Priorytet 2. Środowisko i infrastruktura

Priorytet 3. Sektor prywatny

Priorytet 4. Rozwój społeczny i zasobów ludzkich

Obszar Priorytetowy - Środowisko i infrastruktura

Obszary tematyczne:

Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska:

Cel 1: Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego

Cel 2:

Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji

Cel 3:

Poprawa zarządzania, bezpieczeństwa, wydajności i niezawodności lokalnych/regionalnych publicznych systemów transportowych

W ramach w/w obszaru tematycznego, stosowane są następujące **poziomy dofinansowania**:

- a) dofinansowanie **do 60 proc.** całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punkcie b),
- b) dofinansowanie **do 85 proc.** całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15 proc. lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego.

Rodzaje kwalifikowalnych projektów w ramach Celu 1 - Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego:

I. Uzupełnienie istniejącego systemu gospodarowania odpadami przez zbieranie, składowanie i segregację oraz oczyszczanie odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów szpitalnych, a także redukcja zagrożenia azbestem.

W ramach ww. rodzaju projektu można realizować działania z zakresu:

- 1) tworzenia sieci odbioru odpadów niebezpiecznych (włączając odpady szpitalne) i tworzenia, remontu i/lub modernizacji instalacji ich unieszkodliwiania drogą termiczną (z urządzeniami do oczyszczania spalin) lub metodami fizykochemicznymi (automaty ciśnieniowe, dezynfekcja parowa, dezynfekcja chemiczna),**
- 2) demontażu wyrobów zawierających azbest i zdeponowanie ich na składowiskach tworzonych w tym celu lub wydzielenie kwater dostosowanych do składowania azbestu na wysypiskach już istniejących.**

W ramach Celu 1 potencjalnymi Instytucjami Realizującymi są:

- jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty realizujące zadania związane z Wdrażaniem Krajowego Planu Gospodarki Odpadami, tj. jednostki administracji

publicznej, Ministerstwo Środowiska, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska oraz wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska,

- publiczne zakłady opieki zdrowotnej, które mają podpisane z Narodowym Funduszem Zdrowia kontrakty na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej albo udzielają świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów (podmioty świadczące swoje usługi w ramach krajowego systemu ochrony zdrowia i realizujące politykę ochrony zdrowia).

Proces wnioskowania o dofinansowanie podlega dwustopniowej procedurze:

- a) przygotowanie Zarysu Projektu, oraz
- b) opracowanie Kompletnej Propozycji Projektu

Składając Zarys Projektu, Instytucja Realizująca może wnioskować również o środki z **Funduszu na Przygotowanie Projektów (FPP)** w celu sfinansowania przygotowania dokumentacji dla Kompletnej Propozycji Projektu. Środki w ramach FPP przekazywane są Instytucji Realizującej na zasadzie refundacji.

3.8. Bank Ochrony Środowiska

Instrumenty oferowane przez BOŚ we współpracy z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie

Oddział BOŚ w Lublinie

20-002 Lublin, ul. Krakowskie Przedmieście 54

tel. (81) 535-06-10, faks (81) 532-56-33

e-mail: lublin@bosbank.pl

BOŚ Oddział w Lublinie współpracuje z WFOŚiGW w zakresie preferencyjnego kredytowania inwestycji polegających na usuwaniu wyrobów zawierających azbest i realizowanych na terenie województwa lubelskiego w ramach **linii kredytowej nr 4**. Umowa została zawarta na czas określony do 31 grudnia 2010 r.

Podmioty uprawnione

Kredyty preferencyjne z dopłatami do oprocentowania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie są przeznaczone dla:

- 1) wspólnot mieszkaniowych,
- 2) osób fizycznych.

Przedmiot kredytowania

Bank oferuje linię kredytową nr 4 z dopłatą do odsetek bankowych. Inwestycje w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest. Przedmiotem kredytowania w ramach linii objęta jest wymiana powierzchni dachowych i elewacyjnych z materiałów zawierających azbest (w zakresie demontażu, transportu i składowania azbestu) oraz wymiana rur wodociągowych z materiałów zawierających azbest (w zakresie demontażu, transportu i składowania materiałów azbestowych).

Warunki kredytowania

- 1) oprocentowanie: zmienne $[(1 \text{ srw powiększona o } 1,4 \text{ pp.}) * 0,5]$,
- 2) kwota kredytu: nie może być wyższa niż 100 000 zł, do 100% kwalifikowanych kosztów zadania,
- 3) okres kredytowania: do 5 lat,
- 4) okres karencji: do 6 miesięcy od daty zakończenia inwestycji.

Termin i miejsce złożenia wniosku kredytowego

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku kredytowego wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału. Wnioski można składać w oddziale Banku w dowolnym terminie, najlepiej w momencie planowania inwestycji. Ważne jest to, aby wnioskodawca nie dokonał płatności za zakupy i usługi, ponieważ Bank w przypadku kredytów preferencyjnych nie refunduje poniesionych kosztów. Wypłata środków kredytu dokonywana jest bezgotówkowo, na rachunek dostawców i wykonawców, pod przedłożone faktury lub inne dokumenty finansowe. Wysokość dopłat jest akceptowana przez WFOŚiGW.

Linia KfW5

Bank Ochrony Środowiska S.A. oferuje kredyty z linii kredytowej KfW5 (Kreditanstalt für Wiederaufbau), w ramach której finansowane są przedsięwzięcia polegające na unieszkodliwianiu wyrobów zawierających azbest. Podstawą udzielenia każdego rodzaju kredytu jest posiadanie przez wnioskodawcę zdolności do zaciągnięcia kredytu i ustanowienie odpowiednich form zabezpieczenia spłaty kredytu.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP), które nie korzystały do tej pory z finansowania w ramach programu SME Finance Facility (KfW2 i KfW4):

- 1) zatrudniające do 250 pracowników,
- 2) o rocznych obrotach do 40 000 000 euro lub sumie bilansowej do 27 000 000 euro,
- 3) spełniające warunek niezależności UE (nie więcej niż 25% udziałów należy do firmy nie będącej MSP zgodnie z definicją Unii Europejskiej).

Przedmiot kredytowania

W ramach linii KfW5 przedmiotem kredytowania objęte jest unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest, w tym w szczególności:

- 1) budowa wodociągów w technologii rur bezazbestowych w miejsce wodociągów z rur azbestowych (zakup i instalacja nowych rur wodociagowych),
- 2) wymiana lub zabezpieczenie powierzchni dachowych lub elewacyjnych z płyt azbestowych.

Warunki kredytowania

- 1) okres kredytowania: min. 5 lat, max. 10 lat (aktualnie do 10.03.2017),
- 2) karencja w spłacie kapitału (nieobowiązkowa): do 2 lat,
- 3) waluta: euro lub zł,
- 4) maksymalna kwota indywidualnego kredytu: 250 000 euro lub równowartość w zł,
- 5) maksymalny udział KfW5 w finansowaniu projektu wynosi 85%, minimalny wkład własny kredytobiorcy wynosi 15%,
- 6) prowizja przygotowawcza - 0,75% kwoty kredytu,
- 7) minimalna marża odsetkowa: warunki kredytowania są zróżnicowane ze względu na rating podmiotu kredytowania, okres kredytowania oraz rodzaj waluty i są zgodne z obowiązującą Uchwałą Zarządu BOŚ w sprawie oprocentowania środków pieniężnych, kredytów i pożyczek w BOŚ.

Termin i miejsce złożenia wniosku kredytowego

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału.

Wnioski kredytowe można składać w Oddziałach Banku w dowolnym terminie. Adresy placówek BOŚ w poszczególnych województwach znajdują się w rozdziale 2 Poradnika.

Kredyt na zakup i montaż urządzeń i wyrobów służących ochronie środowiska

BOŚ oferuje kredyt na zakup i montaż urządzeń służących ochronie środowiska w ramach porozumienia ze sprzedawcami i dystrybutorami wyrobów służących ochronie środowiska. Klient, ubiegający się o kredyt w ramach porozumienia z dystrybutorem, do usuwania azbestu i montażu nowego pokrycia dachowego powinien wybrać firmę, z którą Bank ma podpisane porozumienie o współpracy.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt są osoby fizyczne, przedsiębiorcy oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Przedmiot kredytowania

Przedmiotem kredytowania objęte są koszty demontażu, transportu i unieszkodliwienie azbestu oraz koszty zakupu i położenia nowego pokrycia dachowego.

Warunki kredytowania

- 1) oprocentowanie: zmienne, ustalone na podstawie uchwały Zarządu BOŚ, w przypadku zawarcia umowy pomiędzy Bankiem, a sprzedawcą bądź producentem urządzeń, kredyty udzielone na zakupy tych urządzeń mogą być oprocentowane od 1% w skali roku (szczegółowe informacje w Oddziałach Banku),
- 2) kwota kredytu: do 100% kosztów zakupu i kosztów montażu, przy czym koszty montażu mogą być kredytowane w jednym z poniższych przypadków:
 - a) gdy Sprzedawca, z którym Bank podpisał porozumienie jest jednocześnie Wykonawcą,
 - b) gdy Wykonawca jest jednostką autoryzowana przez Sprzedawcę, z którym Bank podpisał porozumienie,
 - c) gdy Bank podpisał z Wykonawcą porozumienie dotyczące montażu urządzeń i wyrobów zakupionych wyłącznie na zasadach obowiązujących dla niniejszego produktu,
 - d) okres realizacji inwestycji: do 6 miesięcy od daty postawienia kredytu do dyspozycji kredytobiorcy
- 3) okres kredytowania: do 5 lat.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Aktualnie obowiązujący wzór wniosku wraz z wykazem niezbędnych załączników można odebrać w Oddziale Banku. Wszelkich informacji na temat kredytu, wniosku i niezbędnych załączników udziela Główny Ekolog Oddziału.

Wnioski kredytowe można składać w Oddziałach Banku w dowolnym terminie.

3.9. Bank Gospodarki Żywnościowej

Kredyt oferowany przez BGŻ we współpracy z ARiMR

Bank BGŻ S.A.

ul. Kasprzaka 10/16, 01-211 Warszawa

tel. (022) 860-40-00, faks (022) 860-50-00

www.bgz.pl

Bank Gospodarki Żywnościowej (BGŻ) współpracuje z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w zakresie udzielania kredytów preferencyjnych. Podstawa do udzielania przez ARiMR pomocy ze środków krajowych, w tym dopłat do oprocentowania kredytów, jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 stycznia 2009 r. w sprawie realizacji niektórych zadań ARiMR. Zasady udzielania dopłat do oprocentowania ustalane są przez ARiMR.

Podmioty uprawnione

Podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o kredyt preferencyjny są:

- 1) osoby fizyczne, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, z wyłączeniem emerytów i rencistów,
- 2) osoby prawne,
- 3) jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Przedmiot kredytowania

Kredyt może zostać udzielony na działalności wymienione w Wykazie działalności w zakresie rolnictwa i przetwórstwa produktów rolnych wspomaganych przez ARiMR w postaci dopłat do oprocentowania kredytów, zawartym w części I, w grupach:

- 1) uprawy rolne; warzywnictwo; ogrodnictwo - 01.1,
- 2) chów i hodowla zwierząt - 01.2,
- 3) uprawy rolne połączone z chowem zwierząt (działalność mieszana) - 01.30.Z,
- 4) działy specjalne produkcji rolnej - DS,
- 5) produkcja artykułów spożywczych - podsekcja DA.

Przedmiotem kredytowania w ramach linii o symbolu nIP zgodnie z Warunkami i zasadami udzielania kredytów na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych, **m.in. mogą być objęte koszty rozbiórki i unieszkodliwienia materiałów szkodliwych, w tym wyrobów azbestowych, pod warunkiem realizowania inwestycji polegającej na budowie, przebudowie lub remoncie obiektów służących do prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej.**

Warunki kredytowania

- 1) oprocentowanie: zmienne, ustalane w oparciu o aktualną stopę redyskonta, nie mniej niż 2%,
- 2) kwota kredytu: nie może przekroczyć:
 - a) 80% wartości nakładów inwestycyjnych na gospodarstwo rolne i wynosić więcej niż 4 000 000 zł,
 - b) 70% wartości nakładów inwestycyjnych na działy specjalne produkcji rolnej i wynosić więcej 8 000 000 zł,
 - c) 70% wartości nakładów inwestycyjnych w przetwórstwie produktów rolnych i wynosić więcej niż 16 000 000 zł,
 - d) łączna kwota kredytów udzielonych jednemu podmiotowi na realizację równocześnie kilku inwestycji wymienionych w pkt a) i b) nie może przekroczyć 8 000 000 zł,
 - e) łączna kwota kredytów udzielonych jednemu podmiotowi na realizację równocześnie kilku inwestycji wymienionych w pkt a) - c) nie może przekroczyć 16 000 000 zł.
- 3) okres kredytowania: do 8 lat,
- 4) okres karencji: do 2 lat.

Termin i miejsce złożenia wniosku

Wnioski kredytowe wraz z planem inwestycji i innymi dokumentami niezbędnymi do określenia zdolności kredytowej można składać w Oddziałach Banku.

IV. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA

1. Zarządzanie Programem

1.1. Organizacja zarządzania Programem

Prawidłowa organizacja zarządzania Programem wymaga koordynacji działań podejmowanych przez wszystkie jednostki przedmiotowo odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań lub pośrednio biorących udział w ich realizacji.

Wszelkie aktualizacje danych powinny być dokonywane z wykorzystaniem specjalistycznego programu komputerowego do gromadzenia danych dotyczących wyrobów zawierających azbest. Program powinien posiadać możliwość archiwizacji wykazów obiektów zawierających azbest, miejsc ich występowania (adres) oraz ilości i stanu technicznego, wraz z zestawieniami zbiorczymi. Dane te w dalszej kolejności powinny być przekazywane do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, gdzie służyć będą do sporządzania zestawień zbiorczych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [8].

Za realizację zadań bezpośrednio związanych z usuwaniem odpadów zawierających azbest będą odpowiedzialne przedsiębiorstwa, które posiadają stosowne zezwolenie na prowadzenie tego typu prac.

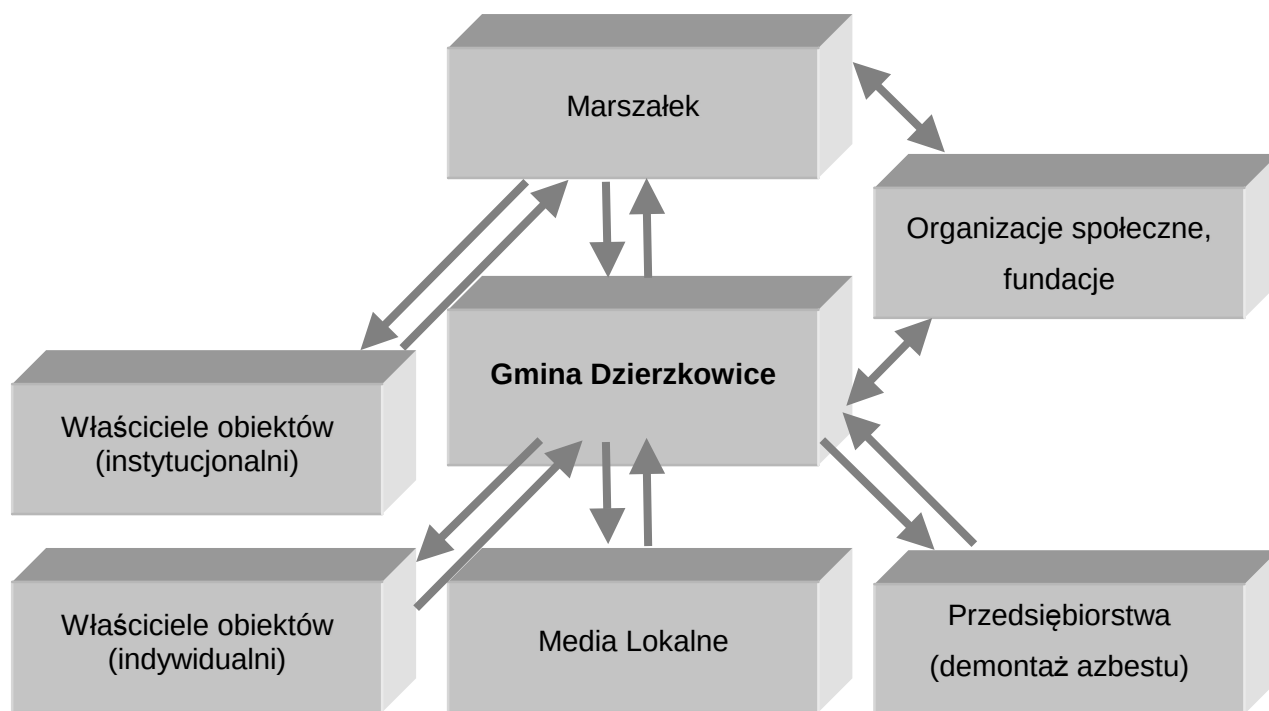
1.2. Koncepcja i schemat zarządzania Programem

Interdyscyplinarność Programu powoduje konieczność koordynacji wszystkich jednostek i instytucji przedmiotowo odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań lub pośrednio biorących udział w ich realizacji.

W celu realizacji „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032” założono, iż będzie on realizowany przez istniejące struktury samorządowe i nie będzie powodować tworzenia nowych stanowisk w administracji. Nieodzownym elementem wspierającym założenia Programu będzie także współpraca z organizacjami pozarządowymi, instytucjami naukowymi oraz mediami.

Poniżej przedstawiono schemat zarządzania Programem.

Schemat nr 1. Zarządzanie „Programem usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice”

Źródło: Opracowanie własne

Według „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032” do zadań szczebla lokalnego należy:

- gromadzenie przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz przekazywanie jej do marszałka województwa z wykorzystaniem dostępnego narzędzia informatycznego www.bazaazbestowa.pl,
- przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami,
- organizowanie szkoleń lokalnych w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm,
- organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w Programie,
- inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest,
- współpraca z marszałkiem województwa w zakresie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest

azbest, w szczególności w zakresie lokalizacji składowisk odpadów zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest,

- współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest,
- współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację Programu,
- współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

Zarządzanie „Programem Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Terenu Województwa Lubelskiego na lata 2009-2032

„Program Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest dla Terenu Województwa Lubelskiego na lata 2009-2032” wprowadził szereg rozwiązań pozwalających stworzyć nowatorski system zarządzania Programem. Składa się na niego:

1. Powołanie Koordynatora Regionalnego Programu, który w większym stopniu koncentrował się będzie na bieżącym koordynowaniu działań i inicjatyw częściowych składających się na cały obszar zagadnień związanych z usuwaniem azbestu z terenu województwa.
2. Określenie jednostki koordynującej poprzez bardziej jednoznaczne wydzielenie zadań związanych z usuwaniem azbestu z całej problematyki gospodarki odpadami.
3. Powołanie struktury doradczej, opiniującej elementy merytoryczne zarówno w odniesieniu do samego Programu jak też elementów otoczenia, zapewniających Marszałkowi oraz jednostce koordynującej lepsze warunki podejmowania decyzji i wytyczania celów strategicznych oraz operacyjnych w obszarze problematyki związanej z azbestem na terenie województwa.
4. Powołanie Regionalnego ośrodka badawczo-monitorującego. Ośrodek ten, zważywszy na miejsce jakie województwo lubelskie zajmuje w obszarze problemowym usuwania azbestu w skali kraju, we współpracy z funkcjonującymi w skali kraju ośrodkami centralnymi w Łodzi (IMP) oraz Krakowie (AGH) i Katowicach (GIG) zapewniałby właściwe warunki realizacji Programu. Umożliwiłby ponadto efektywną i skuteczną implementację rozwiązań przyjmowanych na szczeblu centralnym. Umożliwiłby właściwe monitorowanie zagrożeń związanych z oddziaływaniem włókien azbestu na ludność województwa.

2. Monitoring, ocena wdrażania Programu i zmiany w Programie

2.1. Monitoring Programu i ocena wdrażania

Celem aktualizacji danych będą, wykorzystywane dotychczasowe formy danych pochodzące z kontroli WIOŚ, informacje o rodzaju, ilości i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest przedkładane marszałkowi do dnia 31 marca za poprzedni rok kalendarzowy (sporządzane przez Wójta Gminy Dzierzkowice), zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [8]. Informacje te będą wykorzystywane do aktualizowania i monitorowania „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”, oraz monitorowaniu środowiska przez WIOŚ.

Posiadacze wyrobów zawierających azbest będą przekazywać informacje odpowiednio marszałkowi (osoby prawne) lub wójtowi (osoby fizyczne) oraz do właściwego terytorialnie Inspektoratu Nadzoru Budowlanemu. Szczegółowa kontrola tych informacji będzie dokonywana przez właściwy terytorialnie Inspektorat Nadzoru Budowlany oraz Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wójt przekazuje zebrane informacje o wyrobach zawierających azbest marszałkowi, gdzie dokonywany jest ich zapis w Wojewódzkiej Bazie Danych.

Tabela nr 10. Wskaźniki monitorowania celów Programu

L.p.	Wskaźniki monitoringu	Jednostka miary
A. Wskaźniki efektywności realizacji Programu		
Cel operacyjny 1. Zorganizowanie, wdrożenie i sukcesywne udoskonalanie lokalnego systemu usuwania wyrobów zawierających azbest.		
Cel operacyjny 4. Oczyszczanie terenu Gminy z azbestu poprzez usuwanie stosowanych od wielu lat wyrobów zawierających azbest.		
Cel operacyjny 5. Wyeliminowanie negatywnego oddziaływania azbestu na zdrowie mieszkańców Gminy oraz środowisko naturalne.		
1.	Ilość odpadów zawierających azbest w przeliczeniu na m ² powierzchni gminy przed rozpoczęciem realizacji Programu	kg/m ² /rok
2.	Ilość odpadów zawierających azbest w przeliczeniu na m ² powierzchni gminy w kolejnych latach realizacji Programu	kg/m ² /rok
3.	Ilość usuniętych odpadów zawierających azbest w stosunku do ilości zinwentaryzowanej przed realizacją programu	%
4.	Ilość usuniętych odpadów zawierających azbest w stosunku do ilości zinwentaryzowanej w poprzednim roku realizacji Programu	%
5.	Nakłady poniesione na usunięcie odpadów zawierających azbest	PLN/rok
6.	Stopień wykorzystania środków finansowych zaplanowanych na realizacji Programu w danym roku.	%
7.	Ilość dzikich wysypisk odpadów zawierających azbest	szt.
B. Wskaźniki świadomości społecznej		
Cel operacyjny 2. Realizacja działań edukacyjno-informacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży oraz szkolenia pracowników administracji.		
Cel operacyjny 3. Podniesienie świadomości mieszkańców Gminy odnośnie zagrożeń powodowanych przez wyroby zawierające azbest.		
Cel operacyjny 6. Monitoring realizacji Programu w postaci ewidencji rodzaju i ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest.		
1.	Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz realizacji Programu	%
2.	Ilość i jakość interwencji (wniosków) zgłaszanych przez mieszkańców (np. co do sposobu wykonywania prac wynikających z Programu)	Liczba/opis
3.	Liczba, jakość i skuteczność kampanii edukacyjno – informacyjnej - ilość szkół uczestniczących w konkursach związanych z problematyką azbestową, - liczba jakości i skuteczność wydawnictw, publikacji z zakresu usuwania wyrobów i odpadów zawierających azbest, - szkolenia kadry administracji jednostek samorządowych w zakresie problematyki azbestowej - inicjatywy społeczności lokalnych w zakresie problematyki azbestowej.	Liczba/opis
4.	Interwencje podejmowane przez jednostki kontrolne (Nadzór Budowlany, Inspekcja Ochrony Środowiska, Inspekcja Sanitarna, jednostki gminy)	Liczba/opis

Źródło: Opracowanie własne

2.2. Zmiany w programie

Realizacja Programu jest procesem długotrwałym, w związku z tym zakłada się jego okresową weryfikację i aktualizację celem dostosowania do zmieniających się warunków prawnych, finansowych i możliwości realizacyjnych. Program może ulec pewnym zmianom bądź uzupełnieniom w drodze stosownej uchwały Rady Gminy Dzierzkowice. W szczególności Program może zostać zmieniony bądź uzupełniony na wniosek Rady Gminy lub Wójta Gminy.

Przesłankami do wprowadzenia zmian mogą być wnioski mieszkańców albo ich grup, podmiotów gospodarczych, organizacji społecznych, a w szczególności zespołu pracowników Urzędu Gminy prowadzących monitoring wdrażania Programu. Zasadność wprowadzenia proponowanych zmian oceniać będzie Wójt Gminy.

STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Gospodarka odpadami niebezpiecznymi zawierającymi azbest, jest ważnym elementem całego systemu gospodarki odpadami, a także integralną częścią planów gospodarki odpadami gmin, powiatów i województw oraz programu krajowego.

Azbest należy do surowców charakteryzujących się niekorzystnym działaniem zarówno na zdrowie ludzi, jak i na środowisko naturalne. W związku z tym faktem od 1997 r. zakazano stosowania azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Mimo istnienia zakazu stosowania azbestu w nowych budynkach i technologiach będzie on elementem struktury wielu obiektów jako materiał wbudowany jeszcze przez kilkanaście lat. Należy pamiętać, że nie jest szkodliwa sama obecność w budynku materiałów zawierających azbest. Niebezpieczeństwo pojawia się w wyniku nieprawidłowego obchodzenia się z tymi elementami, na skutek czego mogą one stać się niebezpieczne będąc źródłem emisji włókien azbestowych do powietrza.

Niezbędne jest zastosowanie się właścicieli i zarządców obiektów budowlanych do obowiązku prowadzenia okresowych kontroli i oceny stanu technicznego wyrobów zawierających azbest oraz przekazywania właściwym jednostkom danych o ilości, stanie i miejscu występowania azbestu. Istotna jest również świadomość przedsiębiorców wykonujących prace związane z usuwaniem wyrobów zawierających azbest. Wykonywanie tych prac wyłącznie przez wyspecjalizowane i uprawnione w tym zakresie firmy, pozwoli wyeliminować zagrożenie wynikające z nieprawidłowego ich prowadzenia.

Z tego względu jednym z głównych celów niniejszego programu jest edukacja i przybliżenie szerokim kręgom społeczeństwa problematyki bezpiecznej eksploatacji i usuwania wyrobów zawierających azbest. Rola Gminy w problematyce azbestu sprowadza się do koordynacji działań związanych z usuwaniem azbestu i poszerzania świadomości mieszkańców w kwestii zagrożeń dotyczących wyrobów azbestowych i sposobów ich eliminowania.

Dla prawidłowej realizacji celów Programu usuwania azbestu niezbędna jest okresowa wymiana informacji pomiędzy starostwem powiatowym i gminami, dotycząca stopnia zaawansowania realizacji poszczególnych zadań. Dlatego też przewiduje się wymianę ww. informacji w sposób zorganizowany - w ustalonej formie pisemnej lub elektronicznej (sprawozdawczość okresowa).

Informacje, jak postępować w trakcie eksploatacji, zabezpieczania lub usuwania azbestu i materiałów zawierających azbest, jak postępować z wytworzonymi odpadami aż po ich deponowanie na składowisku, przedstawione w niniejszym dokumencie, powinny pomóc w rozpowszechnianiu stosowania dobrych wzorców bezpiecznego postępowania z azbestem i materiałami zawierającymi azbest.

SPIS TABEL

Tabela nr 1	Wybrane właściwości fizyczno - chemiczne azbestów
Tabela nr 2	Zawartość azbestu w różnych wyrobach
Tabela nr 3	Wykaz odpadów azbestowych
Tabela nr 4	Podstawowe dane statystyczne dotyczące Gminy Dzierzkowice. Stan na 31.12.2009 r.
Tabela nr 5	Ilość gospodarstw, mieszkań i budynków w Gminie Dzierzkowice. Stan 31.12.2002 r.
Tabela nr 6	Wydatki na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w budżecie Gminy Dzierzkowice. Stan na 31.12.2009 r.
Tabela nr 7	Zestawienie ilości i rodzajów wyrobów azbestowych w Gminie Dzierzkowice.
Tabela nr 8	Harmonogram realizacji celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”
Tabela nr 9	Harmonogram czasowo-finansowy wdrożenia celów i zadań „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Dzierzkowice na lata 2011-2014 z perspektywą do roku 2032”
Tabela nr 10	Wskaźniki monitorowania celów Programu

SPIS SCHEMATÓW

Schemat nr 1	Zarządzanie „Programem usuwania wyrobów zawierających azbest dla terenu Gminy Dzierzkowice”
Schemat nr 2	Schemat funkcjonowania bazy danych zawierającej informacje o wyrobach i odpadach zawierających azbest

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie nr 1	Azbest chryzotylowy, tzw. twardy, krotkowłóknisty, zawiera CaCO_3
Zdjęcie nr 2	Zdjęcie 2. Azbest amozytowy (grupa azbestów amfibolowych)

5. Źródła

1. Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 3, poz. 20 z późn. zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem (Dz. U. z 2010 r. Nr 27, poz. 140).
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2003 r. w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 171, poz. 1666 z późn. zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie substancji, preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz. U. z 2004 r. Nr 280, poz. 2771 z późn. zm.).
5. Dyrektywa Komisji 1999/77/WE z dnia 26 lipca 1999 r. dostosowująca po raz szósty do postępu technicznego załącznik I do dyrektywy Rady 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu o stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz. Urz. WE L 207 z 6.08.1999, s. 18, Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 24, str. 193-195).
6. Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 72).
7. Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 12 marca 1996 r. w sprawie dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, wydzielanych przez materiały budowlane, urządzenia i elementy wyposażenia w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi (Monitor Polski z 1996 r. Nr 19, poz. 231).
8. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. z 2009 r. Nr 124, poz. 1033).
9. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13 grudnia 2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. z 2011 r. Nr 8, poz. 31).
10. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623, z późn. zm.).
11. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2005 r. Nr 73, poz. 645 z późn. zm.).
12. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczaniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz. U. z 2005 r. Nr 216, poz. 1824).

13. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2002 r. Nr 217, poz. 1833 z późn. zm.).
14. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2001 Nr 112, poz. 1206).
15. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1243 z późn. zm.).
16. Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. z 2002 r. Nr 199, poz. 1671, z późn. zm.).
17. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. z 2003 r. Nr 61, poz. 549 z późn. zm.).
18. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny (Dz. U. z 2002 r. Nr 191, poz. 1595).
19. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów (Dz. U. z 2002 r. Nr 220, poz. 1858 z późn. zm.).
20. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.).
21. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 2001 r. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.).
22. Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych (tj. Dz. U. z 2009 r. Nr 152 poz. 1222.).
23. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. z 2003 r. Nr 120, poz. 1126).
24. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 5 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz.U. 2010 nr 162 poz. 1089).
25. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2005 r. Nr 73, poz. 645 z późn. zm.).
26. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 19 grudnia 2002 roku w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1986 z późn. zm.).
27. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami (Dz. U. z 2003 r. Nr 66, poz. 620 z późn. zm.).

28. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdów do przewozu niektórych towarów niebezpiecznych (Dz. U. z 2002 r. Nr 237, poz. 2011 z późn. zm.).
29. „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032”, ustanowiony uchwałą Nr 122/2009 Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2009 r.
30. Konwencja Nr 162 Konferencji Ogólnej Międzynarodowej Organizacji Pracy z dnia 24 czerwca 1986 r. - dotycząca bezpieczeństwa w stosowaniu azbestu.
31. Zalecenia Międzynarodowej Organizacji Pracy Nr 172 z dnia 24 czerwca 1986 r. dotyczące ochrony pracowników przed działaniem azbestu.
32. Dyrektywa Rady Nr 80/1107/EWG z dnia 27 listopada 1980 r. w sprawie ochrony osób narażonych na ekspozycję szkodliwych substancji (ze zmianami wynikającymi z dyrektywy Nr 91/322/EWG z dnia 29 maja 1991 r.).
33. Dyrektywa Rady 83/477/EWG z dnia 19 września 1983 r. w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (Dz. Urz. WE 263 z 29.09.1983, str. 25) (znowelizowana Dyrektywą Rady Nr 91/382/EWG).
34. Dyrektywa Rady Nr 90/394/EWG z dnia 28 czerwca 1990 r. w sprawie ochrony pracowników przed narażeniem na czynniki rakotwórcze w środowisku pracy (znowelizowana Dyrektywą Rady Nr 99/38/WE).
35. Dyrektywa Rady 91/382/EWG z dnia 25 czerwca 1991 r. zmieniająca dyrektywę 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (Dz. Urz. WE 206 z 29.07.1991, str. 16).
36. Dyrektywa Rady 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych (Dz. Urz. WE L 216 z 20.08.1994, str. 12).
37. Dyrektywa Rady Nr 75/442/EWG z dnia 15 lipca 1975 r. w sprawie odpadów.
38. Dyrektywa Rady 76/769/EWG z dnia 27 lipca 1976 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do, ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 262 z 27.09.1976, str. 201).
39. Dyrektywa Rady 83/478/EWG z dnia 19 września 1983 r. zmieniająca po raz piąty dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz. Urz. WE L 263 z 24.09.1983, str. 33).
40. Dyrektywa Rady 85/610/EWG z dnia 20 grudnia 1985 r. zmieniająca po raz siódmy (azbest) dyrektywę 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 375 z 31.12.1985, str. 1).

41. Dyrektywa Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy (Dz.Urz. WE L 183 z 29.06.1989, str. 1).
42. Dyrektywa Rady 87/217/EWG z dnia 19 marca 1987 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu (Dz.Urz. WE L 85 z 28.03.1987, str. 40).
43. Dyrektywa Rady Nr 89/106/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie zbliżania ustawodawstwa, przepisów i postanowień administracyjnych krajów członkowskich, dotyczących produktów budowlanych.
44. Dyrektywa Komisji 91/659/EWG z dnia 3 grudnia 1991 r. dostosowująca do postępu załącznik I do dyrektywy Rady 76/769/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (azbest) (Dz.Urz. WE L 362 z 31.12.1991, str. 36).
45. Dyrektywa 2004/37/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagennych podczas pracy (szósta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy rady 89/391 EWG) (Dz.Urz. WE L 229 z 29.06.2004, str. 23).
46. Dyrektywa Rady 98/24/WE z dnia 7 kwietnia 1998 r. w sprawie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników chemicznych przy pracy (czternasta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG (Dz.Urz. WEL 131 z 5.05.1998, str. 11).
47. Dyrektywa Rady 99/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów.
48. Dyrektywa Rady 91/689/WE z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie odpadów niebezpiecznych.
49. Rozporządzenie Rady 259/93 z dnia 1 lutego 1993 r. w sprawie nadzoru i kontroli przesyłania odpadów w obrębie Wspólnoty, do Wspólnoty i poza jej obszar.
50. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/18/WE z dnia 27 marca 2003 r. zmieniająca dyrektywę Rady 83/477/EWG w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (Dz. Urz. WE 197, z 15.04.2003, str. 48).
51. Dyrektywa Rady 96/61/WE z dnia 24 września 1996 r. w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i kontroli.
52. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny skutków oddziaływania na środowisku niektórych planów i programów.
53. Dyrektywa Rady 91/692/WE z dnia 23 grudnia 1991 r. w sprawie normalizacji i racjonalizacji sprawozdań dotyczących realizacji niektórych Dyrektyw Rady dotyczących środowiska.
54. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. z 2010 Nr 249, poz. 1673).
55. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych (Dz. U. z 2010 r. Nr 249, poz. 1674).

56. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 października 2008 r. w sprawie opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 196, poz. 1217).
57. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2010 r. Nr 16, poz. 87).
58. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 stycznia 2010 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. z 2004 r. Nr 257, poz. 2573 z późn. zm.).
59. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 7 września 2005 r. sprawie kryteriów oraz procedur dopuszczania odpadów do składowania na składowisku odpadów danego typu (Dz. U. z 2005 r. Nr 186, poz. 1553 z późn. zm.).
60. Plan Gospodarki Odpadami dla Związku Międzygminnego „Strefa Usług Komunalnych” w Kraśniku.
61. Program Ochrony Środowiska dla Związku Międzygminnego „Strefa Usług Komunalnych” w Kraśniku.
62. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2011 (Uchwała Nr XXV/435/08 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 27 października 2008 r. w sprawie uchwalenia „Programu ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 oraz „Planu gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2011”).
63. Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 (Uchwała Nr XXV/435/08 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 27 października 2008 r. w sprawie uchwalenia „Programu ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2008-2011 z perspektywą do roku 2015 oraz „Planu gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2011”).
64. J. Dyczek. Charakterystyka, własności i zastosowanie azbestu. Akademia Górniczo-Hutnicza Kraków, Fundacja Łódzkie bez Azbestu, www.azbestlodz.pl.
65. Azbest - narażenie i skutki zdrowotne - dr hab. Edward Więcek, Bezpieczeństwo Pracy 2/2004.
66. Azbest - ekspozycja zawodowa i środowiskowa: skutki, profilaktyka.- Neonila Szeszenia-Dąbrowska, Łódź: Oficyna Wydawnicza Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera, 2004.
67. N. Szeszenia-Dąbrowska: Azbest a zdrowie człowieka. Materiał dydaktyczny na kurs specjalistyczny „Bezpieczne postępowanie z azbestem i materiałami zawierającymi azbest”. Kraków, AGH, 26.06.2003 r).
68. „Informator o przepisach i procedurach dotyczących bezpiecznego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest” MGPIPS, Warszawa 2003 r. zaktualizowany w/g stanu prawnego na dzień 30 września 2008 r.
69. Informator o zadaniach jednostek samorządu terytorialnego dla realizacji „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski - materiał przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej” Warszawa 2003.

70. „Poradnik stosowania przepisów i procedur dotyczących pozyskiwania z krajowych i zagranicznych funduszy pomocowych dodatkowych środków finansowych na usuwanie materiałów zawierających azbest”, Ministerstwo Gospodarki, 2006 r.
71. Centralny Instytut Ochrony Pracy - Państwowy Instytut Badawczy - <http://www.ciop.pl>.
72. Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych – www.stat.gov.pl.
73. Raport z wyników spisów powszechnych 2002, Województwo Lubelskie.
74. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Dokument przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Lubelskiego nr XVII/149/07 w dniu 31 stycznia 2007 r. z późn. zm.). Dokument przyjęty przez Komisję Europejską w dniu 2 października 2007 r.
75. Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Uszczegółowienie Programu. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia. 2007-2013. Załącznik nr 2 do Uchwały Nr CCCXII/4127/10 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 27 kwietnia 2010 r.
76. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warszawa, listopad 2009 r.
77. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia. 2007-2013. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Wersja zaakceptowana przez Komisję Europejską 5 grudnia 2007 r. wraz ze Szczegółowym opisem priorytetów Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia. 2007-2013. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Dokument opracowany zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jednolity: Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 z późn. zm.) dla programu operacyjnego zatwierdzonego przez Komisję Europejską decyzją z dnia 7 grudnia 2007 r. oraz uchwałą Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 2008 r. Wersja 3.3, Warszawa, 20 stycznia 2010 r.
78. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - www.nfosigw.gov.pl
79. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie www.wfos.lublin.pl
80. Fundacja EkoFundusz - www.ekofundusz.org.pl
81. Szwajcarsko-Polski Program Współpracy - www.programszwajcarski.gov.pl, www.wwpe.gov.pl

6. Załączniki

Załącznik nr 1 - Ocena stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest.

Załącznik nr 2 - Informacja o wyrobach zawierających azbest.

Załącznik nr 3 - WZÓR oznakowania instalacji lub urządzeń zawierających azbest oraz rur azbestowo-cementowych.

Załącznik nr 4 - WZÓR oznakowania dróg utwardzonych odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, ale niezabezpieczonych trwale przed emisją włókien azbestu.

Załącznik nr 5 - Wzór " Karty Ewidencji Odpadu".

Załącznik nr 6 - Wzór " Karty Przekazania Odpadu".

Załącznik nr 1

OCENA

stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Nazwa miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej:

.....

Adres miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej:

.....

Rodzaj zabudowy¹⁾:

Numer działki ewidencyjnej²⁾:

Numer obrębu ewidencyjnego²⁾:

Nazwa, rodzaj wyrobu³⁾:

Ilość wyrobów⁴⁾:

Data sporządzenia poprzedniej oceny⁵⁾:

Grupa/ nr	Rodzaj i stan wyrobu	Punkty	Ocena
1	2	3	4
I	Sposób zastosowania azbestu		
1	Powierzchnia pokryta masą natryskową z azbestem (torkret)	30	
2	Tynk zawierający azbest	30	
3	Lekkie płyty izolacyjne z azbestem (ciężar obj. < 1 000 kg/m ³)	25	
4	Pozostałe wyroby z azbestem (np. pokrycia dachowe, elewacyjne)	10	
II	Struktura powierzchni wyrobu z azbestem		
5	Duże uszkodzenia powierzchni, naruszona struktura włókien	60	
6	Niewielkie uszkodzenia powierzchni (rysy, odpryski, załamania), naruszona struktura włókien	30	
7	Ścisła struktura włókien przy braku warstwy zabezpieczającej lub jej dużych ubytkach	15	
8	Warstwa zabezpieczająca bez uszkodzeń	0	
III	Możliwość uszkodzenia powierzchni wyrobu z azbestem		
9	Wyrób jest przedmiotem jakichś prac	30	
10	Wyrób bezpośrednio dostępny (do wysokości 2 m)	15	
11	Wyrób narażony na uszkodzenia mechaniczne	10	
12	Wyrób narażony na wstrząsy i drgania lub czynniki atmosferyczne	10	
13	Wyrób nie jest narażony na wpływy zewnętrzne	0	
IV	Miejsce usytuowania wyrobu w stosunku do pomieszczeń użytkowych		
14	Bezpośrednio w pomieszczeniu	30	
15	Za zawieszonym, nieszczelnym sufitem lub innym pokryciem	25	
16	W systemie wywiewiania pomieszczenia (kanały wentylacyjne)	25	
17	Na zewnątrz obiektu (np. tynk)	20	
18	Elementy obiektu (np. osłony balkonowe, filarki międzyokienne)	10	
19	Za zawieszonym szczelnym sufitem lub innym pokryciem, ponad pyłoszczelną powierzchnią lub poza szczelnym kanałem wentylacyjnym	5	

1	2	3	4
20	Bez kontaktu z помещением (np. na dachu odizolowanym od pomieszczeń mieszkalnych)	0	
V	Wykorzystanie miejsca/obiektu/urządzenia budowlanego/instalacji przemysłowej		
21	Regularne przez dzieci, młodzież lub sportowców	40	
22	Stale lub częste (np. zamieszkanie, miejsce pracy)	30	
23	Czasowe (np. domki rekreacyjne)	15	
24	Rzadkie (np. strychy, piwnice, komórki)	5	
25	Nieużytkowane (np. opuszczone zabudowania mieszkalne lub gospodarskie, wyłączone z użytkowania obiekty, urządzenia lub instalacje)	0	
SUMA PUNKTÓW OCENY			
STOPIEŃ PILNOŚCI			

UWAGA: W każdej z pięciu grup arkusza należy wskazać co najmniej jedną pozycję. Jeśli w grupie zostanie wskazana więcej niż jedna pozycja, sumując punkty z poszczególnych grup, należy uwzględnić tylko pozycję o najwyższej punktacji w danej grupie. Sumaryczna liczba punktów pozwala określić stopień pilności:

Stopień pilności I od 120 punktów
wymagane pilnie usunięcie (wymiana na wyrób bezazbestowy) lub zabezpieczenie

Stopień pilności II od 95 do 115 punktów
wymagana ponowna ocena w terminie do 1 roku

Stopień pilności III do 90 punktów
wymagana ponowna ocena w terminie do 5 lat

.....
Oceniający
(nazwisko i imię)

.....
Właściciel/Zarządca
(podpis)

.....
(miejscowość, data)

.....
(adres lub pieczęć z adresem)

Objaśnienia:

- ¹⁾ Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, inny.
- ²⁾ Należy podać numer obrębu ewidencyjnego i numer działki ewidencyjnej faktycznego miejsca występowania azbestu.
- ³⁾ Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
 - płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
 - płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
 - rury i złącza azbestowo-cementowe,
 - izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
 - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
 - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
 - szczeliwa azbestowe,
 - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
 - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
 - papier, tektura,
 - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura, podać jakie.
- ⁴⁾ Ilość wyrobów azbestowych podana w jednostkach masy (Mg) oraz w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (m², m³, mb).
- ⁵⁾ Należy podać datę przeprowadzenia poprzedniej oceny; jeśli jest to pierwsza ocena, należy wpisać „pierwsza ocena”.

Załącznik nr 2

INFORMACJA

INFORMACJA O WYROBACH ZAWIERAJĄCYCH AZBEST¹⁾

1. Nazwa miejsca/urządzenia/instalacji, adres²⁾:

.....

2. Wykorzystujący wyroby zawierające azbest - imię i nazwisko lub nazwa i adres:

.....

3. Rodzaj zabudowy³⁾:

.....

4. Numer działki ewidencyjnej⁴⁾:

.....

5. Numer obrębu ewidencyjnego⁴⁾:

.....

6. Nazwa, rodzaj wyrobu⁵⁾:

.....

7. Ilość posiadanych wyrobów⁶⁾:

.....

8. Stopień pilności⁷⁾:

.....

9. Zaznaczenie miejsca występowania wyrobów⁸⁾:

a) nazwa i numer dokumentu:

.....

b) data ostatniej aktualizacji:

.....

10. Przewidywany termin usunięcia wyrobów:

.....

10. Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest przekazanych do unieszkodliwienia⁶⁾:

.....

.....
(podpis)

data

1) Za wyrób zawierający azbest uznaje się każdy wyrób zawierający wagowo 0,1 % lub więcej azbestu.

2) Adres faktycznego miejsca występowania azbestu należy uzupełnić w następującym formacie: województwo, powiat, gmina, miejscowość, ulica, numer nieruchomości.

3) Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, budynek mieszkalno-gospodarczy, inny.

4) Należy podać numer działki ewidencyjnej i numer obrębu ewidencyjnego faktycznego miejsca występowania azbestu.

5) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:

- płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
- płyty faliste azbestowo-cementowe stosowane w budownictwie,
- rury i złącza azbestowo-cementowe,
- rury i złącza azbestowo-cementowe pozostawione w ziemi,
- izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
- wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
- przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
- szczeliwa azbestowe,
- taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
- wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
- papier, tektura,

- drogi zabezpieczone (drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, po trwałym zabezpieczeniu przed emisją włókien azbestu),

- drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, ale niezabezpieczone trwale przed emisją włókien azbestu,
- inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie niewymienione, w tym papier i tektura; podać jakie.

6) Ilość wyrobów zawierających azbest należy podać w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (kg, m2, m3, m.b., km).

7) Według „Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest” określonej w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. Nr 71, poz. 649 oraz z 2010 r. Nr 162, poz. 1089).

8) Nie dotyczy osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami. Należy podać nazwę i numer dokumentu oraz datę jego ostatniej aktualizacji, w którym zostały oznaczone miejsca występowania wyrobów zawierających azbest, w szczególności planu sytuacyjnego terenu instalacji lub urządzenia zawierającego azbest, dokumentacji technicznej.

Załącznik nr 3

WZÓR
oznakowania instalacji lub urządzeń zawierających azbest
oraz rur azbestowo-cementowych

Pomieszczenie zawiera azbest*

* Tylko w przypadku oznakowania pomieszczenia w związku z brakiem możliwości trwałego umieszczenia oznakowania na instalacji lub urządzeniu zawierającym azbest.

Wszystkie instalacje lub urządzenia zawierające azbest oraz rury azbestowo-cementowe powinny być oznakowane w następujący sposób:

- 1) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno mieć wymiary: co najmniej 5 cm wysokości (H) i 1/2H szerokości;
- 2) oznakowanie powinno składać się z:
 - a) części górnej ($h = 40\% H$) zawierającej literę „a” w białym kolorze na czarnym tle;
 - b) części dolnej ($60\% H$) zawierającej standardowy napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle; napis powinien być wyraźnie czytelny.
- 3) jeżeli wyrób zawiera krokidolit, standardowo stosowany zwrot „zawiera azbest” powinien być zastąpiony zwrotem „zawiera krokidolit/azbest niebieski”.

Załącznik nr 4

WZÓR

**oznakowania dróg utwardzonych odpadami zawierającymi azbest przed wejściem
w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów
zawierających azbest, ale niezabezpieczonych trwale przed emisją włókien azbestu**

Wszystkie drogi utwardzone odpadami zawierającymi azbest przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, ale niezabezpieczone trwale przed emisją włókien azbestu, powinny być oznakowane w następujący sposób:

- 1) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno mieć wymiary: co najmniej 30 cm wysokości (H) i ~H szerokości;
- 2) oznakowanie powinno składać się z:
 - a) części górnej ($h = 40\% H$) zawierającej literę „a” w białym kolorze na czarnym tle,
 - b) części dolnej ($60\% H$) zawierającej standardowy napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle; napis powinien być wyraźnie czytelny

Załącznik nr 5

WZÓR
KARTA EWIDENCJI ODPADU

KARTA EWIDENCJI ODPADU¹⁾					Nr karty			Rok kalendarzowy		
Kod odpadu²⁾										
Rodzaj odpadu²⁾										
Procentowa zawartość PCB w odpadzie³⁾										
Posiadacz odpadu⁴⁾										
Adres posiadacza odpadów⁵⁾										
Województwo		Gmina		Miejscowość		Telefon służbowy		Faks służbowy		
Ulica				Nr domu		Nr lokalu		Kod pocztowy		
Miejsce prowadzenia działalności⁶⁾										
Województwo		Gmina		Miejscowość		Telefon służbowy		Faks służbowy		
Ulica				Nr domu		Nr lokalu		Kod pocztowy		
Działalność w zakresie⁷⁾ W ☐ Zb ☐ Od ☐ Un ☐ Ok ☐										
Miesiąc	Masa wytworzonych odpadów [Mg] ^{8,9)}	Masa odebranych odpadów komunalnych [Mg] ^{8,10,11)}	Masa przyjętych odpadów [Mg] ⁸⁾	Nr karty przekazania odpadu ¹²⁾	Gospodarowanie odpadami					Imię i nazwisko osoby sporządzającej
					We własnym zakresie			Odpady przekazane		
					Masa [Mg] ^{8,13)}	Metoda odzysku R ¹⁴⁾	Metoda unieszkodliwiania D ¹⁵⁾	Masa [Mg] ⁸⁾	Numer karty przekazania odpadu ¹⁶⁾	

Objaśnienia:

- ¹⁾ W przypadku wytwarzania, zbierania, odzysku i unieszkodliwiania odpadów należy sporządzać osobną kartę ewidencji odpadu dla każdego miejsca prowadzenia działalności, z wyjątkiem usług, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 22 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach. W przypadku odbierania odpadów komunalnych należy sporządzić osobno kartę dla każdej gminy, z terenu której odpady komunalne są odbierane. Nie dotyczy komunalnych osadów ściekowych stosowanych w celach, o których mowa w art. 43 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach, prowadzącego zakład przetwarzania, o którym mowa w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym (Dz. U. Nr 180, poz. 1495, z późn. zm.), w zakresie odpadów powstałych w wyniku demontażu zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, oraz prowadzącego stację demontażu i prowadzącego punkt zbierania pojazdów, o których mowa w ustawie z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz. U. Nr 25, poz. 202, z późn. zm.), w zakresie gospodarowania pojazdami wycofanymi z eksploatacji.
- ²⁾ Zgodnie z katalogiem odpadów stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206).
- ³⁾ Dotyczy działalności w zakresie unieszkodliwiania PCB.
- ⁴⁾ Podać imię i nazwisko lub nazwę posiadacza odpadów. W przypadku odbierania odpadów komunalnych posiadaczem obowiązującym do wypełnienia karty ewidencji odpadu jest przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008, z późn. zm.), lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- ⁵⁾ Podać adres zamieszkania lub siedziby posiadacza odpadów.
- ⁶⁾ Podać adres miejsca prowadzenia działalności. W przypadku posiadania decyzji na prowadzenie działalności na terenie całego kraju lub na określonym obszarze należy wskazać adres siedziby lub miejsca zamieszkania posiadacza odpadów. W przypadku przedsiębiorcy, który uzyskał zezwolenie na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, należy podać województwo i gminę.
- ⁷⁾ Zaznaczyć symbolem X właściwy kwadrat: W - wytwarzanie odpadów, Zb - zbieranie odpadów, Od - odzysk, Un - unieszkodliwianie odpadów, Ok. - odbieranie odpadów komunalnych.
- ⁸⁾ Podać masę odpadów z dokładnością co najmniej do pierwszego miejsca po przecinku dla odpadów innych niż niebezpieczne; co najmniej do trzeciego miejsca po przecinku dla odpadów niebezpiecznych.
- ⁹⁾ Nie dotyczy odpadów komunalnych.
- ¹⁰⁾ Odpady komunalne w rozumieniu definicji zawartej w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- ¹¹⁾ Wypełnia przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- ¹²⁾ Podać nr karty przekazania, na podstawie której odpad został przyjęty. W przypadku przywozu odpadów na terytorium kraju należy wpisać "Przywóz do RP". W przypadku przyjmowania odpadów z innego miejsca prowadzenia działalności danego posiadacza odpadów należy wskazać to miejsce, podając województwo, nazwę miejscowości, ulicę, nr domu i lokalu. W przypadku przyjmowania odpadów od posiadacza zwolnionego z obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów rubryka pozostaje niewypełniona.
- ¹³⁾ Podać masę odpadów zagospodarowanych we własnym zakresie.
- ¹⁴⁾ Symbole R określają procesy odzysku zgodnie z załącznikiem nr 5 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- ¹⁵⁾ Symbole D określają procesy unieszkodliwiania odpadów zgodnie z załącznikiem nr 6 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- ¹⁶⁾ Podać nr karty przekazania odpadu, którą został przekazany innemu posiadaczowi odpadów. W przypadku wywozu odpadów poza terytorium kraju należy wpisać "Wywóz poza RP". W przypadku przekazania odpadów osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym niebędącym przedsiębiorcami do wykorzystania na własne potrzeby zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 33 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach należy wpisać "Przekazane os. fiz.". W przypadku przekazywania do innego miejsca prowadzenia działalności danego posiadacza odpadów należy wskazać to miejsce, podając województwo, nazwę miejscowości, ulicę, nr domu i lokalu.

Załącznik nr 6

WZÓR

KARTA PRZEKAZANIA ODPADU

KARTA PRZEKAZANIA ODPADU	Nr karty¹⁾	Rok kalendarzowy
Posiadacz odpadów, który przekazuje odpad ^{2,3)}	Transportujący odpad ^{2,4)}	Posiadacz odpadów, który przejmuje odpad ²⁾
Adres⁵⁾	Adres^{5,6)}	Adres⁵⁾
Nr REGON ⁶⁾	Nr REGON ^{6,7)}	Nr REGON ⁶⁾
Miejsce przeznaczenia odpadów ⁸⁾		
Rodzaj procesu przetwarzania, któremu powinien zostać poddany odpad ⁹⁾		
Wnioskuję się o wydanie dokumentu potwierdzającego odzysk lub recykling ¹⁰⁾ TAK ☐ NIE ☐		
Kod odpadu¹¹⁾	Rodzaj odpadu¹¹⁾	
Data/miesiąc ^{12,13)}	Masa przekazanych odpadów [Mg] ¹⁴⁾	Numer rejestracyjny pojazdu, przyczepy lub naczepy ^{7,15)}
Potwierdzam przekazanie odpadu	Potwierdzam wykonanie usługi transportu ^{4,6)}	Potwierdzam przyjęcie odpadu
Data, pieczęć i podpis	Data, pieczęć i podpis	Data, pieczęć i podpis

Objaśnienia:

- ¹⁾ Numer jest nadawany przez posiadacza odpadów, który przekazuje odpad.
- ²⁾ Podać imię i nazwisko lub nazwę podmiotu.
- ³⁾ W przypadku odpadów komunalnych do wypełnienia karty przekazania odpadu jest obowiązany przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008, z późn. zm.), lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w tej ustawie.
- ⁴⁾ Dotyczy przedsiębiorcy transportującego odpady, niebędącego posiadaczem odpadów, działającego na zlecenie innego posiadacza odpadów, który zlecił mu wykonanie usługi transportu odpadów.
- ⁵⁾ Podać adres zamieszkania lub siedziby podmiotu.
- ⁶⁾ O ile posiada.
- ⁷⁾ W przypadku gdy odpad jest transportowany kolejno przez dwóch lub więcej prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów, w oznaczonych rubrykach należy podać wymagane dane i podpisy wszystkich transportujących odpad z zachowaniem kolejności transportowania odpadu.
- ⁸⁾ Podać adres miejsca odbioru odpadu, pod który należy dostarczyć odpad, wskazany przez posiadacza odpadu transportującemu odpady.
- ⁹⁾ Dotyczy stacji demontażu w przypadku przekazywania odpadów powstałych w wyniku demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji. Podać symbol R lub D. Symbole R określają procesy odzysku zgodnie z załącznikiem nr 5 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach. Symbole D określają procesy unieszkodliwiania odpadów zgodnie z załącznikiem nr 6 do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach.
- ¹⁰⁾ Dotyczy dokumentów wystawianych przez prowadzących odzysk lub recykling na podstawie ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej (Dz. U. z 2007 r. Nr 90, poz. 607, z późn. zm.).
- ¹¹⁾ Zgodnie z katalogiem odpadów stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206).
- ¹²⁾ W przypadku odpadów niebezpiecznych podać datę przekazania odpadu.
- ¹³⁾ Karta może być stosowana jako jednorazowa karta przekazania odpadu lub jako zbiorcza karta przekazania odpadu, obejmująca odpad danego rodzaju przekazywany łącznie w czasie jednego miesiąca kalendarzowego, za pośrednictwem tego samego transportującego odpady temu samemu posiadaczowi odpadów.
- ¹⁴⁾ Podać masę odpadów z dokładnością co najmniej do pierwszego miejsca po przecinku dla odpadów innych niż niebezpieczne; co najmniej do trzeciego miejsca po przecinku dla odpadów niebezpiecznych.
- ¹⁵⁾ Dotyczy odpadów niebezpiecznych.